

Wellmann György
Számítógépi programalkotások jogi oltalma

A számítógépi programalkotások szerepe mindennapjainkban

A számítógépi programok az elmúlt 15-20 évben a mindennapjaink elengedhetlen részévé váltak. A számítástechnikai fejlődés üteme az átlag felhasználó számára követelhető. Gyakran észre sem vesszük, hogy a minket körülvevő dolgok mára már számítógépek által vezéreltek. Mindannyian felhasználók lettünk. Az egyszerű digitális áramkörök kora végérvényesen lejárt. A házuk riasztója, az új generációs konyhai robotgépek mindegyike, az mp3 lejátszók többsége, a biztonsági rendszerek, beléptetőkapuk, tűzjelző rendszerek, térfigyelőkamerák, intelligensebb mobiltelefonjaink mind-mind szoftver által vezéreltek. Egy repülőgépen ma már 80-90 szoftver vigyáz a biztonságunkra. Egy mai átlagos számítógép olyan kapacitással rendelkezik, mintha összeadnánk a NASA holdrészállás kori gépállományának teljesítményét.

A dél-koreai kormány 2020-ra minden háztartást olyan robottal kíván felszerelni, amelyeket online kapcsolat révén lehet majd igény szerint programozni. Képesek lesznek a gyerekek felolvasni vagy kivinni a szemetet. Egy tanulmány szerint 2037-re egy dollár centbe fog kerülni egy olyan számítógép, amely másodpercenként 20 millió milliárd számítás elvégzésére lesz képes. ¹ A technikai fejlődés üteme egyelőre megállíthatatlannak tűnik.

Ennek a robbanásszerű változásnak természetesen komoly gazdasági következményei is vannak. Az uniós vállalkozások 95 %-a van ellátva személyi számítógéppel. Ez az arány Magyarországon 88.6 %. Hazánkban, 2004-ben a számítógépes hálózatokon keresztül nettó árbevétel meghaladta a 1050 milliárd forintot. 2004-re a számítógép állomány 721.800 darabra gyarapodott. ²

Ezen dolgozat célja az, hogy bemutassa mennyire képes a jogi szabályozás követni a technikai fejlődést, illetve megtalálni a jogi védelem legmegfelelőbb formáját. A dolgozat külön foglalkozik a számítógépi programalkotások szerzői, valamint szabadalmi védelmével kapcsolatos jogi szabályozással. A dolgozat mindkét esetben igyekszik külön-külön megvizsgálni a jogi szabályozás formáját az Egyesült Államokban, valamint Európában. Tekintettel arra, hogy a számítógépi programok nehezen illeszthetőek be bármelyik jogi védelem korlátai közé, ezért a dolgozat kiemelten foglalkozik a bíróságok esetjoga által kínált megoldásokkal.

---

¹ <http://www.kurzweilai.net/articles/art0134.html?printable=1>

² <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/ikeszk/ikeszk04.pdf>

A számítógépi programalkotás fogalma, nemzetközi jogforrásokban elfoglalt helye

Számítógépi program fogalma

A technika, különösen a digitális technika, világában a jog számára nehezen definiálható fogalmakkal találkozunk. Konkrét, világos fogalom meghatározások megalkotására pedig nincs lehetőség, hisz azok a rendkívül gyors technikai fejlődés révén hamar elavulnának.

Ezek közül is a szoftver fogalmának meghatározása, mint technikai és jogi jelenség jelentette a legnagyobb kihívást. A jogirodalomban leggyakrabban alkalmazott, legáltalánosabb megközelítés szerint a szoftver a számítógépi program, a programleírás, valamint a kiegészítő dokumentáció egysége. Olyan szellemi termék, mely a hardvert működteti. Ahogy a definíció is mutatja a szoftver áll egy leírásból, ami nem más, mint egy az ember számára is érthető formában rögzített „forrásprogram (kód), mely valamely programnyelven készül, és általában funkciók, műveletek, kapcsolatok vázát tartalmazza a feldolgozandó adatokkal, felhasználó részére szóló utasításokkal. A forrásprogram tehát egyrészt utasítás, másrészt kommentár.”³ A program forráskódja képezi tehát a szoftver statikus részét, míg a program dinamikus eleme, az elektronikus impulzusok halmaza a „tárgyi program, ami képes arra, hogy a computer működését irányítsa a felhasználó utasításainak megfelelően”⁴

A fenti kettőséget megfoghatjuk a következőképpen is: „a számítógépi programnak két féle megjelenési formája van. Az egyik oldalon egy bizonyos fajta dokumentum, amely a számítógép által végrehajtandó feladatok sorozatát adja. Másfelől azonban ez a passzív dokumentum átfordítható egy aktív, fizikai eljárásá: amikor a program működésbe lép, akkor a dokumentum által adott utasítások valósulnak meg. Maga a program a passzív szöveghez, avagy az aktív eseményhez kötődik? A válasz, hogy mindkettőhöz, hiszen a program tekinthető akár úgy, mint egy gép. A passzív szöveg jelképezi azt, amikor a gép kikapcsolt állapotban van. A program futtatás közben, olyan, mint maga a gép bekapcsolt állapotban. Ahogy nem teszünk különbséget a gép bekapcsolt, valamint kikapcsolt állapota között sem, úgy nem tehetők különbség a passzív szöveg és az aktív, működő program között.”⁵

A program fogalmának helye a nemzetközi jogforrásokban

A számítógépi program fogalmának meghatározása az Amerikai Egyesült Államok szerzői jogi törvényébe az 1980-as módosítás során került be. A számítógépi program megállapítások és utasítások sorozata, mely közvetlenül vagy közvetve a számítógépbe kerül felhasználásra annak érdekében, hogy meghatározott eredményt érjen el.⁶

A Berni Uniói Egyezmény az irodalmi és művészeti alkotások védelméről nem tartalmaz a számítógépi programokra vonatkozó szabályokat. Az egyezmény nem említi a számítógépi

³ <http://www.prog.hu/cikkek/840/Hardver+es+szoftver/oldal/3.html>

⁴ Ui.

⁵ Stobbs, Gregory A., Software Patents, 2nd edition Aspen Law and Business, 2000

⁶ Copyright Act 101§

programokat a szerzői művek sorában, hiszen az 1. Cikk alapján ezek „az irodalmi, tudományos és művészeti művek ideértve az írói műveket, a zeneműveket, a színpadi műveket és a filmeket, a festményeket, a metszeteket és a szobrokat.” Ez a felsorolás azonban exemplifikatív, ezáltal lehetővé teszi a tagállamoknak, hogy a szerződésben felsorolt alkotásokon kívül más műfajokat is védelemben részesítsenek.

Az EGK 91/250 irányelve sem adja meg a pontos meghatározását a számítógépi programoknak. Az innovációra való tekintettel egy ilyen meghatározás mindenféleképpen diszkriminatív lenne a jövőben létrejövő új programformákkal szemben. Az irányelv 1. cikke a számítógépi programokat az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezmény értelmében vett irodalmi műként részesíti szerzői jogi védelemben.

A Berni Egyezmény kiegészítő jegyzőkönyve, a WIPO Szerzői Jogi Szerződése a WCT a számítógépi programok védelmét csak öt évvel később 1996-ban szabályozta. A 4. cikk immáron kimondja, hogy a „számítógépi programok a Berni Egyezmény 2. Cikke értelmében irodalmi művekként részesülnek védelemben. A védelem kiterjed a számítógépi programokra, függetlenül attól, hogy milyen módon vagy formában kerülnek kifejezésre.”

A Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) által kidolgozott mintaszabályzat 1§-a határozza meg a szoftver fogalmát. A következőket tartalmazza:

“Számítógépi program” utasítássorozat, mely gép által olvasható hordozóra véve alkalmas arra, hogy az adatfeldolgozó gépet meghatározott művelet, feladat, vagy eredmény jelzésére, kivitelezésére, vagy elérésére bírjon;

“Programleírás” az eljárás teljes ábrázolása szóban, rajzban, vagy egyéb módon, elegendő részletességgel ahhoz, hogy meghatározzon egy számítógépi programot alkotó utasítássorozatot;

“Kiegészítő dokumentáció” a számítógépi programon, a programon, a programleíráson kívül minden olyan dokumentációs anyag, amelyet a számítógépprogram megértésének, vagy alkalmazásának elősegítésére alkottak, mint a problémaleírások, vagy felhasználói utasítások;

A Világkereskedelmi Szervezetet (World Trade Organization, WTO) 1994. április 15-én Marrákesben létesítő egyezmény melléklete, a "Megállapodás a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól" is tartalmazza a számítógépi programok és adatállományok védelmét. A 10. cikk 1. pontja kimondja, hogy „a számítógépi programok a Berni Konvenció (1971) szerinti irodalmi művekként akár forrás kód akár tárgyi kód formában védettek.” A 2. pont alapján pedig „védettek az adatállományok vagy más anyagok akár gép által olvasható akár más formában, amelyek tartalmuk kiválasztása vagy elrendezése folytán szellemi alkotások. Ez a védelem, amely nem terjed ki magára az adatra vagy anyagra, nem károsíthatja a magán az adaton vagy anyagon fennálló semmilyen szerzői jogot.”

A hatályos magyar szerzői jogi törvény szerint „Szerzői jogi védelem alá tartozik a számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció (a továbbiakban: szoftver) akár forráskódban, akár tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtája, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is.”⁷

---

⁷ 1999. évi LXXVI Szjt. 1.§ (2) c)

Számítógépi programok szerzői jogi védelme az Egyesült Államokban

A jogi védelem kezdetei az Egyesült Államokban

A számítógépi programok kidolgozott, részletes jogi védelemben az Amerikai Egyesült Államokban részesültek először. Az Egyesült Államokban a törvényi szabályozás párosult egy a bíróságok által az évek során kialakított egységes, konzekvensen felépített joggyakorlattal.

Az amerikai kongresszus 1974-ben alapította meg a CONTU (National Commission on New Technological Uses of Copyrighted Works) bizottságot, amely a technológiai fejlődés által felvetett szerzői jogi problémákkal foglalkozott. A bizottság jelentésével 1978-ra készült el, amelyben többek között a számítógépi programok szerzői jogi védelem alá helyezését javasolta. A kongresszus 1980-ban módosította az 1976-os Szerzői Jogi Törvényt (Copyright Act) az ajánlásnak megfelelően. A joggyakorlat ugyan egységesen a Copyright Act 101§-ának tág irodalmi mű fogalma alá tartóznak, így szerzői jogi védelem alatt állónak tekintette a számítógépi programokat, a bizottság ajánlásáig azonban nem volt tisztázott a számítógépi programok védelmének mértéke, valamint hogy mik a kizárólagos jogok alóli kivételek. A CONTU bizottság jelentésében számos változtatást eszközölt a szerzői jogi törvényben. A Kongresszus a javaslatnak megfelelően a törvény 101§-ba beiktatta a számítógépi program fogalmát⁸, továbbá a módosított 117§-ban meghatározta az engedélyhez kötött cselekmény alóli kivételek körét. Az új szabályozás alapján nem szükséges a szerző engedélye bizonyos feltételek mellett az archiválás céljából történő másolatkészítéshez, a saját célra készített másolatnak az eredeti programmal történő bérbeadásához, értékesítéséhez, valamint a meghibásodások kijavításához, esetleges karbantartások során véghezvitt módosításokhoz.

A CONTU jelentés révén megszülető amerikai szabályozás több szempontból is eltér az azt bő tíz évvel követő európaiktól. A módosított Copyright Act továbbra sem mondja ki közvetlenül, hogy a számítógépi programok szerzői jogi védelem alatt állnának. A törvény a 101§ által adott számítógépi program definíció, valamint a 117§, az engedélyhez kötött cselekmények alóli kivételekről, enged arra következtetni, hogy a számítógépi programok a védelem tárgyát képezik. Maga a törvény ezt expressis verbis nem mondja ki, hiszen az USA szerzői joga minden eredeti idea-expression (ötlet-kifejezési forma) szerzői jogi védelemben részesít műfajtól függetlenül, ellentétben a droit d'auteur rendszerrel.

A Copyright Act 102§ (b) pontja tartalmazza a védelem alatt nem álló elemek felsorolását. Ez a felsorolás azonban nem tartalmazza az algoritmust, vagy akár a programozó nyelvet. Az amerikai joggyakorlat így a szakasz kiterjesztő értelmezésével vonja meg a szerzői jogi védelmet ezen az elemektől.

A Copyright Act a számítógépi program jogi védelmet élvező elemeiről sem rendelkezik, így a joggyakorlat továbbra is csak a 102§ (b) pontjának kiterjesztő értelmezésére tud hivatkozni.

A Copyright Act a CONTU jelentést követő módosítások ellenére sem nyújtott önmagában kielégítő jogi szabályozást. Komoly feladat hárult az amerikai bíróságokra, hogy joggyakorlatuk

---

⁸ A "computer program" is a set of statements or instructions to be used directly or indirectly in a computer in order to bring about a certain result.

révén kiegészítsék a törvényi szabályozást, meghatározzák a védelemre jogosult tárgyak körét, a védelem mértékét.

A számítógépi programalkotásokkal kapcsolatos esetjog

Az első számítógépi programokkal kapcsolatos precedens értékű döntések már a 80-as évek elején megszülettek. Az évek során a bíróságok egy egységes, a törvényi szabályozáson alapuló, azt azonban számos ponton kiegészítő, a Copyright Act-el szerves egységet, alkotó joggyakorlatot hoztak létre.

Az első jelentős döntés 1982-ben a Williams v. Artic International⁹ ügyben született, amelyben a tárgyi kód védelmének szükségessége volt a kérdés.

A felperes arra hivatkozott, hogy a tárgyi kód a forráskód másolatának tekinthető. Így ahhoz, hogy az szerzői jogi védelem alatt álljon szükségképpen meg kell felelnie a Szerzői jogi törvény 101 §-ának, amely szerint a másolatnak, bármely ismert, illetve a jövőben kifejlesztett módon tárgyi formában rögzítettnek kell lennie, oly módon, hogy az közvetlenül, vagy közvetve érzékelhető, sokszorosítható, közölhető legyen. A felperes véleménye szerint a tárgyi kód, amely nem más, mint a forráskód bináris formája, több okból sem felel meg a 101§ által támasztott követelményeknek. A tárgyi kód az ember számára megfoghatatlan, észlelésére nem vagyunk képesek, továbbá a bináris kód a számítógépben nem tekinthető rögzítettnek, illetőleg abban az esetben, ha ROM-on tárolt adatról van szó, a számítógép, azaz a hardware részének tekinthető, és mint ilyen ugyancsak nem élvez védelmet. A felperes véleménye szerint tehát különbséget kell tenni a forráskód, ami minden körülmények között védelmet élvez, valamint a tárgyi kód között, ami nem tesz eleget a másolattal szemben támasztott követelményeknek. A fellebbviteli bíróság elutasította az alperes védekezését, arra hivatkozva, hogy a rögzítettség és a másolat fogalmának jogi szabályozását tágan kell értelmezni, ellenkező esetben túlságosan leszűkülne a számítógépi programok jogi védelme, hiszen szerzői jogi jogsértést csak az írott formában létező forráskód másolása jelentene, míg például egy chipen tárolt tárgyi kódé már nem.

A döntést követően azonban még számos kérdés maradt nyitva a számítógépi programok védelmét illetően. A Williams ügygel szinte párhuzamosan tárgyalt Apple v. Franklin¹⁰ ügy nem egy kérdésre választ adott ezek közül.

Az alperes annak érdekében, hogy az általa fejlesztett szoftverek kompatibilisek legyenek az Apple számítógépekkel teljesen lemásolta az Apple által kifejlesztett és értékesített operációs rendszert. A felperes, Apple, a programok piacról való bevonását kérte. Az alperes védekezésében kifejtette, hogy az operációs rendszer nem élvez szerzői jogi védelmet, tekintve, hogy nem más, mint egy rendszer, eljárási módszer, amelyet a szerzői jog nem véd, pusztán a szabadalom. A bíróság álláspontja szerint azonban nincs különbség a felhasználói szoftver és az operációs rendszer feladata között, tekintve, hogy mindkét programfajta utasításokat ad a számítógépnek. Az utasításokat pedig a szerzői jog védi, így indokolt az operációs rendszer szerzői jogi védelme.

⁹ Williams Electronics, Inc.v.Artic International, Inc.685 F.2d 870 United States Court of Appeals, Third Circuit Aug. 2, 1982

¹⁰ Apple Computer, Inc. v. Franklin Computer Corporation, U.S. Court of Appeals Third Circuit August 30, 1983 714 F.2d 1240, 219 USPQ 113

Az alperes szerint azonban az operációs rendszer szerzői jogi védelme azért sem indokolt, mert a rendszerrel kompatibilis programok gyártásához szükséges magának a rendszernek az ismerete. A bíróság ismételten a szerzői jogi törvény által adott számítógépi program definíciójára hivatkozva, nem látta indokoltnak a különbség tételt felhasználói és operációs program között.

Az alperes végső érve szerint az operációs rendszerek inkább tekinthetők ötletnek, elvnek, mint kifejezési formának. A bíróságnak, ahhoz, hogy a kérdést megválaszolhassa, azt kellett eldöntenie, hogy lehetséges-e még egy olyan operációs rendszer létrehozása, amelynek célja, feladata megegyezik az Apple operációs rendszerével. Amennyiben igen, akkor a vitatott rendszer egy ötlet kifejezési formájának tekinthető, és mint ilyen szerzői jogi védelmet élvez. Amennyiben az Apple rendszere az egyetlen lehetséges megoldás, akkor nem kifejezési formának, hanem szerzői jogi védelmet nem élvező ötlet megnyilvánulásának tekinthető. A bíróság szakértőjének véleménye szerint komoly anyagi és humán források révén ugyan, de fejleszthető hasonló operációs rendszer.

Az alperes érveit a bíróság elutasította, az operációs rendszert védelemben részesítette, az alperest programjainak piacról való bevonására kötelezte.

A MAI v. Peak¹¹ ügyben a Random Acces Memory-on tárolt adatokkal kapcsolatban kellett a bíróságnak állást foglalnia. A RAM-on tárolt adatok a számítógép áramtalanítását követően elvesznek. Amikor a felhasználó a számítógépen egy programot futtat, a gyorsabb felhasználás érdekében a számítógép memóriájába kerül egy másolat, arra az időszakra, amíg a számítógép be van kapcsolva. A MAI v. Peak ügyben merült fel a kérdés, miszerint másolatnak tekintendő-e a RAM-on ideiglenesen levő adat, vagy tekintve, hogy áramtalanításkor elveszik, nem felel meg a másolattal szemben támasztott követelményeknek. A bíróság megállapította, hogy a RAM-on tárolt adat rögzítettnek tekinthető, hiszen megfelel a 1015-ban támasztott követelményeknek, miszerint megfelelően tartós, kellőképpen észlelhető, közölhető, sokszorosítható. A program számítógépen való futtatása esetén, a RAM-on létrejövő másolat, azonban a folyamat szükségképpen eleme, továbbá a másolat csak áramtalanításig, illetve más adat által való felülírásig található meg, így nem tekinthető jogsértőnek. Különbséget kell tenni a ROM-on, RAM-on, valamint a merevlemezen (hardware) tárolt másolatok között. Amíg a Random Acces Memoryn tárolt adatok csak áramtalanításig található meg, addig a Read Only Memory-n, és a merevlemezen tárolt adatok megmaradnak. Továbbá a ROM-ra, illetve merevlemezre történő másolatkészítés nem elkerülhetetlen eleme a program futtatásának, így ahhoz a biztonsági másolat kivételével a szerzői jog jogosultjának engedélye szükséges.

A Whelan Associates v. Jaslow Dental¹² ügyben felmerült kérdés az volt, hogy a számítógépi program felépítése élvez-e jogi védelmet, avagy a védelem csak az írásos elemekre, többek között a kódra terjed ki. A perben a vitás két program az írásos elemeiben, azaz a kódokban nem egyezett, az azonosság csak az úgynevezett nem írásos elemekben jelentkezett (file-ok felépítése, képmegjelenítés, valamint öt darab alprogram; szubrutin). Ez gyakorlatilag tehát azt jelentette, hogy a két program felépítése, célja teljesen megegyezett, míg tárgyi, valamint forráskódjuk különbözött.¹³ Az alperes elsősorban azzal védekezett, hogy a nem írásos elemek nem élveznek szerzői jogi védelmet, így jogsértés sem történt. A bíróság azonban kimondta, hogy a számítógépi

¹¹ MAI Systems Corp. v. Peak Computer, Inc. U.S. Court of Appeals, Ninth Circuit April 7, 1993 991 F.2d 511, 26 USPQ2d 1458

¹² Whelan Associates Inc. v. Jaslow Dental Laboratory, Inc., et al U.S. Court of Appeals, Third Circuit August 4, 1986 797 F.2d 1222, 230 USPQ 481

¹³ Ez a számítógépi programok funkcionális műjellegének köszönhetően lehetséges

programok az irodalmi művekkel azonos védelmet élveznek, az irodalmi művek esetén pedig a szerzői jogsértés megállapítása abban az esetben is lehetséges, amikor az írásos elemek között lényegi hasonlóság nincs. A bíróság azáltal, hogy a nem írásos elemeket is szerzői jogi védelemben részesítette, sokkal szélesebben húzta meg a védelmet élvező tárgyak körét a korábbi joggyakorlathoz képest.

Az alperes a bíróság kiterjesztő jogértelmezésével kapcsolatban védekezésében kifejtette, hogy a kérdéses nem írásos elemek a program alapjául szolgáló ötletek, elvek, nem pedig annak kifejezési formái. A Szerzői Jogi Törvény 102§ b) pontja pedig egyértelműen kimondja, hogy a szerzői jogi védelem nem terjed ki többek között az ötletre, elvre, eljárásra, módszerre, elméletre, felfedezésre, pusztán azok kifejezési formáira.

Az ötlet-kifejezési forma kettősségének problémája nem az Apple v. Franklin; illetve a Whelan v. Jaslow ügyekben merült fel először. Az első ezzel kapcsolatos precedens értékű ítélet már 1879-ben született.

A Baker v. Selden¹⁴ ügyben az irodalmi művekkel kapcsolatban mondta ki a bíróság, hogy a mű célja, funkciója maga az ötlet, és minden más, ami nem feltétlenül képezi ennek a részét, az ötlet kifejeződésének tekintendő. Ott ahol számos mód van az ötlet megvalósítására, ott annak módszere nem képezi szükségképpen részét a megvalósításnak, így kifejezési formának tekinthető. Ezzel ellentétben a megvalósításhoz elengedhetetlenül szükséges elemek nem élveznek jogi védelmet. Ezeket, az elemeket hívjuk *scenes á faire*-nek. Ilyen például a beállítás, a karakter vagy az alapmodul.¹⁵

Egy számítógépi program megalkotásában azonban a legtöbb anyagi, valamint humán forrást a program szerkezetének megalkotása, az alprogramok összekapcsolása jelenti. Ezen szellemi termék forráskóddá való átkonvertálása egy adott programnyelv segítségével, már meglehetősen könnyebb feladat. Amennyiben tehát a nem írásos elemeket, mint például a program lelkét jelentő szerkezeti felépítést, nem védené a szerzői jog, akkor tekintettel a számítógépi programok funkcionális jellegére, a program gazdaságilag legfontosabb eleme maradna védelem nélkül. Ennek megfelelően a bíróság kimondta, hogy maga a számítógépi program ötlete ugyan nem élvezne védelmet, az azonban, ahogy a program működik, az adatokkal dolgozik, ideértve a képi, hang megjelenést, kifejezési formának tekinthető, mivel az számtalan egyéb módon megvalósítható, azaz nem tekinthető lényegi, nélkülözhetetlen elemnek.

Azáltal azonban, hogy a bíróság a kifejezési formák körét tágan határozta meg, valamint, hogy a szerzői jogi védelmet a nem írásos elemekre is kiterjesztette, még csak részben válaszolta meg azt a kérdést, hogy történt-e szerzői jogsértés. A kérdés megválaszolásához a bíróság az addigi joggyakorlattól eltérő újfajta tesztet vezetett be. Az úgynevezett *substantial similarity* tesztet. A bíróság miután elválasztotta egymástól a védelemre nem érdemes elemeket a kifejezési formáktól, összehasonlította a két programot.

A teszt eredményeként a bíróság megállapította, hogy a két program szerzői jogi védelmet élvező lényegi elemeiben hasonlít (fájl-ok felépítése, szubrutinok, képi megjelenítés), ezért a szerzői jogsértés megállapítható.

---

¹⁴ Baker v. Selden, 101 U.S. 99 (Mem), 11 Otto 99, 25 L.Ed. 841

¹⁵ Ezt a kettősséget később átvette a WCT, így ennek megfelelően már a magyar Szjt.-nek is a része

A bíróság tehát a teszt első felében a fentiekben kifejtett elv alapján kiszűri a program védelemre érdemes elemeit, majd a teszt második felében a két program ezen részeit összehasonlítva eldönti, hogy fellelhető-e lényegi hasonlóság a vizsgált elemek között.

A teszt a kifejezési eszköz és az ötlet különválasztásának kérdésében egészen a 90-es évekig meghatározta az amerikai joggyakorlatot, annak ellenére, hogy komoly támadások érték.

A Whelan döntés által kialakított tág szerzői jogi védelmet sok esetben indokolatlannak tartották, amely gátolja a programfejlesztést azáltal, hogy a program elemibb részeit is védelemben részesíti.

A *Computer Associates International v. Altai*¹⁶ ügyben a bíróság a substantial similarity tesztet már túlságosan elvontnak, ideologikusnak ítélte. Helyette egy új háromlépcsős tesztet tartott szerencsésnek. Ezt az új eljárást később abstraction-filtration-comparison (AFC) tesztnek nevezték el. Célja megegyezik a Whelan féle teszt módszerével, azaz azt hivatott eldönteni, hogy a számítógépi programok nem írásos elemei lényegileg azonosak-e.

A bíróság az *Altai* ügyben már pontos definícióját adja az írásos, illetve nem írásos elemeknek.

A három lépcsős teszt első részében a bíróság elkülöníti, szétválasztja a felperes programjának különböző szintű elemeit. A számítógépi program elemei hierarchikus sorrendbe állíthatók, amelyben a legalsó szinten a kód áll, míg a legfelső elem, maga a funkciója a programnak. Az alsóbb szinteken elhelyezkedő elemek sokkal komplexebbek, mint a felsőbb szinteken elhelyezkedők, amelyek a program lényegi, nélkülözhetetlen részét képezik, ennek megfelelően a felsőbb szintek felé haladva, az elemek egyre triviálisabbak, egyre könnyebben helyettesíthetőek lesznek.

A bíróság feladata, miután elemeire bontotta a programot, az hogy elkülönítse a védelemre érdemes elemeket azoktól, amelyek túlságosan elvontak, ahhoz hogy szerzői jogi védelmet élvezzenek. Ez az AFC teszt második lépcsője, az úgynevezett filtration.

A bíróság, ahogy azt az *Altai* ügyben tette, több szempontot is figyelembe vehet. Ahogy az már a Whelan ügyben is felmerült, fontos, hogy az adott elem, mennyire elengedhetetlen a program felépítésében, mennyire növeli meg a program hatékonyságát. A számítógépi programozáshoz elengedhetetlenül szükséges alapmodulok, folyamatok nem nyerhetnek védelmet, hiszen ez monopóliumokhoz vezethetne, gátolná további programok kifejlesztését, innovációját. Vizsgálandó szempont továbbá, hogy az adott elem felhasználását mennyire teszik szükségessé, olyan külső tényezők, mint a piac által diktált igények, vagy akár az interoperabilitás más programokkal. Végül a bíróság megvizsgálja, hogy az adott elem „public domainből”, azaz ingyenes forrásból származik-e, mivel ebben az esetben természetesen nem élvezhet védelmet.

Az AFC teszt harmadik, utolsó részében, a bíróság a számítógépi program első két lépcső során kiszűrt szerzői jogi védelmet élvező elemeit összeveti az alperes programjával. Amennyiben a két program ezen elemei között érdemi hasonlóság mutatkozik, akkor szerzői jogsértésről beszélhetünk.

Az AFC teszt során tehát a bíróság különválasztja az alapelveket, ötleteket a kifejezési formáktól. Ennek során azonban a substantial similarity ellentétben sokkal szűkebbre szabja a védelemre érdemes tárgyak körét. Ezt követően pedig a Whelan ügy kapcsán már megvizsgált módszerrel eldönti, hogy hasonlóak-e a vitatott elemek. A bíróság az AFC teszt kidolgozása során hangsúlyozta, hogy tekintettel a számítógépi programok folyamatos innovációjára, a teszt alkalmazása minden esetben specifikus.

Az Altai ügy során kidolgozott AFC teszt komoly hatással volt a számítógépi programokkal kapcsolatos szerzői joggyakorlatra.¹⁷ Számos ítélet alapult az AFC testre, amelyek az idő során folyamatosan finomították, részletezték az ott kifejtett elveket. Ezek közül is kiemelkedik a Gates Rubber v. Bando Chemical ügy¹⁸.

A bíróság ebben az ügyben kifejtette, hogy a számítógépi programnak milyen elkülönítendő szintjei vannak, valamint tovább szűkítette a védelemre érdemes tárgyak körét. A döntés alapján legalább hat szint között tehetünk különbséget: a, számítógépi program feladata, b, a program felépítése, szerkezete, c, alprogram elemei, d, algoritmus, e, forráskód, f, tárgyi kód.

A második lépcsővel kapcsolatban (filtration) a bíróság többfajta védelmet nem élvező elemet nevezett meg. Így a döntés alapján, a védelmen kívül esik az ötlet, eljárás, tény, public domain, valamint a scenes á faire.

Eredetileg az AFC tesztet a bíróság a nem írásos (non literal elements) elemekkel szembeni jogsértések eldöntésére dolgozta ki. A tesztet azonban később több más ügyben is felhasználták. A Bateman v. Mnemonics¹⁹ ügyben a bíróság a teszt alkalmazását kiterjesztette a program írásos elemeire is. A bíróság a teszt második lépcsőjében nem vette alapvetőnek az írásos elemek szerzői jogi védelmét, hanem egybevonva azokat a nem írásos elemekkel végezte el a tesztet. A joggyakorlat azonban az AFC teszt alkalmazásának kiterjesztésével kapcsolatban nem volt egységes. Számos hasonló ügyben a bíróság elutasította az AFC teszt alkalmazását.²⁰

Az AFC teszt használata, azonban még több nehézséggel járt a csatlakozó felületekkel (interface) kapcsolatos ügyekben. A bíróságok számos különböző álláspontot képviseltek a 90-es évek közepén. A joggyakorlatot teljes bizonytalanság jellemezte. Bizonyos ügyekben a bíróságok vonakodtak az AFC teszt alkalmazásától, míg máskor kitarítottak mellette. A megválaszolendő kérdés azonban ugyanaz maradt, miszerint élvezhetnek-e szerzői jogi védelmet az interface-ek, avagy a Szerzői Jogi Törvény 102§ b, pontja alapján „methods of operation-nek” tekinthetőek, illetőleg a szerzői jogi védelem-e a legmegfelelőbb az interface-ek jogi szabályozására.

A csatlakozó felületek, idegen szóval interface-ek, számos függvényből, azaz szubrutinból állnak, nem mások, mint kapcsolódási pontok, csatlakozó felületek a programok között. Az interface részét képező számtalan függvény neve, helye, paramétere elérhető a többi program számára, amelyek így képesek kommunikálni egymással. A leggyakoribb esetben a csatlakozó felületek az operációs rendszer és a felhasználói program között teremtik meg a kapcsolatot.

¹⁷ Harbor Software v. Applied System 39 U.S.P.Q.2d 1651 (S.D. NY 1996); Engineering Dynamics, Inc v. Structural Software 26 F.3d 1335, 1340 (5th Cir. 1994), Inc; Control Data Systems v. Infoware 903 F.Supp.1316, 1323 (D.Minn. 1995)

¹⁸The Gates Rubber Co. v. Bando Chemical Industries Ltd. United States Court of Appeals, Tenth Circuit October 19, 1993 9 F.3d 823, 28 USPQ2d 1503

¹⁹ United States Court of Appeals, Eleventh Circuit. No. 93-3234. Brian E. Bateman v. Mnemonics, INC.; Dec. 22, 1995

²⁰ Például: Data Gen. Corp. v. Grumman Sys. Support Corp., 36 F.3d 1147, 1160 n. 19 (1st Cir. 1994)

Lotus Developement v. Borland International²¹ ügyben a bíróság nem találta az AFC tesztet alkalmazhatónak. A konkrét ügyben a számítógépi program menüsorához tartozó parancsok képezték a jogvita tárgyát. A bíróság a parancsokat és azok egymáshoz való viszonyát a Szerzői Jogi Törvény 102§ (b) pontja alapján „methods of operation”-nek tekintette, kivonva őket a szerzői jogi védelem alól. A bíróság érvelésében külön kiemelte, hogy döntése független attól, hogy a parancsok, illetve azok egymáshoz való viszonya hordoz-e egyéni, eredeti jelleget.

A Lotus ügygel szemben a bíróság a Productivity Software Inc. V. Healthcare Technologies, Inc²² ügyben alkalmazta az AFC tesztet. A bíróság a csatlakozó felület egyetlen elemét sem találta védelemre érdemesnek, azok összessége azonban már rendelkezett eredeti jelleggel, ami szerzői jogi védelemre érdemessé tette. A bíróság ezt a Szerzői jogi törvény 101§-ban megadott „compilation”(=gyűjteményes mű) fogalom miatt tehette meg²³. A bíróság tehát a Lotus ügygel szemben az AFC tesztet a gyűjteményes mű fogalmával együtt alkalmazva találta védelemre érdemesnek az adott csatlakozó felületet.

A bíróság az Apple v. Microsoft²⁴ ügyben pedig már teljesen figyelmen kívül hagyta az AFC tesztet, amelynek eredményeképpen több olyan elemet nevezett meg, amelyek nem élveznek szerzői jogi védelmet, így például a számítógépes ablakokat, valamint ikonokat.

A csatlakozó felületek védelmét illetően többen rossz megoldásnak tartják a szerzői jogi védelmet. A csatlakozó felületeket nem tartják a program részének, hanem épp ellenkezőleg, a program termékének. Számos alternatíva merült fel a jogirodalomban a védelmet illetően. Egyesek szerint egy rövid ideig fenntartható, olcsóbb szabadalom jelentené a megoldást, míg mások sui generis, vagy egy a védjegyekéhez hasonló oltalmat javasolnak.^{25 26}

Az évek során az AFC teszt általánosan elfogadottá vált az Egyesült Államok egész területén. Sok kritika érte amiatt, hogy túlságosan gyenge védelmet nyújt a számítógépi programoknak, azáltal, hogy a program számos elemét a második lépcsőben kivonja a védelem alól, szűken véve a kifejezési formák körét. A teszt gyenge oldalának tartották azt is, hogy az elemeket kizárólag magukban vizsgálta, nem vette figyelembe az azok által alkotott összképet, amely számos esetben már elérte a kifejezési formától megkövetelt szintet. Ez főleg a csatlakozó felületekkel kapcsolatos jogvitákban volt jelentős. A tesztet mindezek ellenére a legtöbb bíróság a mai napig használja, bár jelentősége egyre kisebb, tekintve, hogy az Egyesült Államokban egyre nagyobb azon szakértők száma, akik a végső megoldást számítógépi programok szabadalmaztathatóságának széles körben való elterjedésétől várják.

---

²¹ Lotus Development Corp. v. Borland International Inc. U.S. Court of Appeals, First Circuit March 9, 1995 49 F.3d 807, 34 USPQ2d 1014

²² Productivity Software Inc. V. Healthcare Technologies, Inc 1995 WL 437526 (S.D.N.Y.) July 25 1995

²³ A “compilation” is a work formed by the collection and assembling of preexisting materials or of data that are selected, coordinated, or arranged in such a way that the resulting work as a whole constitutes an original work of authorship. The term “compilation” includes collective works.

²⁴ Apple v. Microsoft 35F.3d 1435 9th Circuit september 19 1994

²⁵ Estelle Derclaye: Software Protection European Intellectual Property Review, 2000 page 83-84

²⁶ A csatlakozási felületek, felhasználói felületek (user interface), valamint a scenes à faire eltérő technikai jellegének, valamint ennek a jogi szabályozásban való megjelenésének bemutatása meghaladná a dolgozat terjedelmi korlátait

A számítógépi programalkotások szerzői jogi védelme az Európai Unióban

A számítógépi programalkotások jogi védelmének kialakulása az Európai Unióban

Az amerikai bíróságok precedens értékű döntései tökéletesen kiegészítik az európainál jóval korábbi, ám kevésbé részletesebb, számos ponton jogértelmezésre szoruló Copyright Act-et. Ezzel ellentétben az EU tagállamok nemzeti bíróságainak nem egységes, időnként egymásnak ellentmondó joggyakorlata nem kedvezett a számítógépi programok védelmének. Amíg az amerikai bíróságok az esetjoguk kialakítása során számos tesztet dolgoztak ki, annak érdekében, hogy a joggyakorlat relatíve egységes maradjon, addig az egymástól teljes mértékben független szerzői jogi törvények alapján ítélő európai tagállami bíróságok ilyen egymásnak segítségnyújtó iránymutatással nem rendelkeztek.

A számítógépi programok jogi védelmével kapcsolatos bizonytalanságok, a tagállamok eltérő szabályozásai az 1980-as évek közepére tarthatatlanná váltak. Az 1985-ben értékesített számítógépi programok összértéke már elérte az évi 30-39 milliárd dollárt.²⁷ A számítógépes piac rohamos ütemben növekedett, a piacok közti verseny egyre jobban kiéleződött. Ebben a versenyben az egységes szabályozás hiánya már komoly hátrányt jelentett az Európai Közösségnek az Egyesült Államokkal, valamint Japánnal szemben. 1988-ban az Európai Bizottság megalkotta a témával foglalkozó zöld könyvet (Green Paper on Copyright and the Challenge of New Technology).

A Bizottság a zöld könyvben sürgetően lép fel az európai szabályozás egységesítését illetően, valamint jelzi, hogy további késlekedés esetén az európai piac behozhatatlan hátrányba kerülne. Egy az innovációt és a beruházást serkentő szabályozás halaszthatatlan volt.²⁸

Az Európai Közösség legtöbb tagállamának nemzeti joga az 1980-as évek végére tartalmazott a számítógépi programok védelmére vonatkozó szabályokat. A tagállamok legtöbbször szerzői jogi törvényeiket módosították, így nyújtva védelmet a számítógépi programalkotásoknak. Az évtized végére a szerzői jogi védelem már csak Görögországban volt kérdéses.²⁹

A tagállamok jogszabályai által a számítógépi programoknak nyújtott jogi védelem közötti bizonyos különbségek közvetlen és negatív hatást gyakoroltak az egységes piac működésére.³⁰ A tagállamok a védelmi időt; valamint az egyéni, eredeti jelleg fogalmát másképpen szabályozták. Ezek a különbségek komolyan akadályozták a programok szabad áramlását, hátrányosan érintették a szoftverfejlesztést, az abba való beruházást. A Közösség legfőbb céljának az ilyen hatású meglévő különbségek megszüntetését, újabbak, kialakulásának megakadályozását tekintette. Ugyanakkor az egységes piac működését jelentős mértékben hátrányosan nem befolyásoló különbségeket és azok kialakulását nem tartotta megakadályozandónak.³¹

²⁷ 5.2.3-as pont Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology-COM (88) 172 final Brussels, 7 jun 1988

²⁸ ui. 5.2.13-as pont; valamint 91/250/EGK preambulum bekezdés (recital) 1,3,4

²⁹ 5.3.9-as pont Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology-COM (88) 172 final

³⁰ 91/250/EGK Recital 4

³¹ ui. Recital 5

Számítógépi programalkotások jogi védelmének lehetséges formái

Az Európai Bizottság a zöld könyvben elkötelezte magát egy a számítógépi programok jogi védelmét szabályozó irányelv megalkotása mellett.³² A számítógépi programok lehetséges jogi védelmének formája azonban kérdéses volt. Szerzői jogi; szabadalmi jogi; kötelmi jogi; sui generis védelem alatt álljon a számítógépi program, illetve álljon-e egyáltalán védelem alatt? Egyes igen korai vélemények szerint az egyéni, eredeti jelleggel rendelkező programoknak sem szabadna védelmet élvezniük, hiszen ez megakadályozza a versenyt, a védelemre jogosultak pedig a befektetéshez és a kockázathoz képest is hatalmas profit elérésére lennének képesek. Az emellett érvelők szerint az alkotó rendelkezik egy úgynevezett 'lead-time'-al, azaz azzal az időintervallummal, ami a program megalkotása és az értékesítése között telik el. Ennek révén elsőként alakíthatja ki a termeléshez, forgalmazáshoz szükséges feltételeket. Ennek az időnek elégnek kellene lennie ahhoz, hogy az alkotó amennyiben képes rá uralja majd a piacot. A védelem hiánya azonban nem gátolná a fejlődést, fejlesztéseket.

A mai technikai feltételek mellett azonban a lead-time idő lerövidült. Egy hardware esetében ugyan eltelhet akár fél év is, de egy szoftver lead-time ideje csekély, és a technika lehetővé teszi rengeteg másolat készítését rövid időn belül. Az internet megjelenésével pedig a lead-time idő gyakorlatilag megszűnt létezni.

Az 1980-as évek számítógépes piacán számos kisebb programfejlesztő cég ment csődbe a programok tömeges illegális másolása, kalózkodások miatt, az árak az égbe szöktek a megnőtt kockázat, és csökkenő profit miatt.³³ A lead-time érvelés végleg megdőlt, a jogi szabályozás szükségességét többé nem vitatta senki.

A sui generis védelemmel kapcsolatos kérdéseket egy a WIPO³⁴ szakértőiből álló tanács vitatta meg. A WIPO 1983-ban tartott ülésére készült jelentésükben még nem tartották időszerűnek egy sui generis védelmet biztosító nemzetközi egyezmény megalkotását. A programok sui generis védelem esetén nem esnének a Berni Egyezmény hatálya alá, a Tanács pedig jelentésében kifejezetten a már meglévő nemzetközi szerzői jogi egyezmények, valamint szabályozások keretei között tartotta a programok védelmét elképzelhetőnek.³⁵

A számítógépi program, mint rengeteg minden a digitalizált világban nem más, mint egy logikai síkon létező, értelmezhető és működő jelsorozat.³⁶ Számos olyan vonással rendelkezik, ami indokoltá tette volna, hogy szabadalmi védelem alá essen. Az 1973. évi Európai Szabadalmi Egyezmény azonban kimondja, hogy az egyezmény értelmében nem minősül találmánynak-így nem is szabadalmaztatható- többek között az önmagában álló számítógépi program.³⁷ Az Európai Szabadalmi Hivatal azonban 1985-ben újra megvizsgálta a szabályozást, amelynek eredményeképpen integrált irányelveket adott ki, amelyeknek köszönhetően lehetővé vált azon számítógépi programok szabadalmaztathatósága, amelyek technikai jellegű új megoldás, találmány

³² 5.4.1-es pont Green paper COM (88) 172 final

³³ Software copyright law, Fourth edition David Bainbridge (Barrister) Butterworths, London 1999

³⁴ WIPO- World Intellectual Property Organisation

³⁵ 5.3.5-ös pont COM (88) 172 final

³⁶ 112.old Informatikai Jogi Kézikönyv KJK kerszöv Dósa Imre; Polyák Gábor Budapest 2003

³⁷ Az európai szabadalmak megadásáról szóló 1973. október 5-i Müncheneri Egyezmény (Európai Szabadalmi Egyezmény) 52. cikkely (2) c) pont

részét képezik. Így a '80-as évek végére ugyan elhárult minden akadály a számítógépi programok szabadalmaztathatósága elől, mégis tekintve, hogy igen szűk körben vált csak lehetővé, a védelem fő irányvonalát ez nem jelenthette.

A szabadalmi védelem lehetősége azonban időről időre mindig felvetődik. Legutóbb a Parlament 2005-ben utasított el egy a Tanács ez ügyben előterjesztett irányelvtervezetét.

Jogi védelmi kereteket biztosíthatna a szoftver számára a versenyjogi védelem intézményrendszere is. Az azonban csak korlátozott védelmet nyújthat a kizárólagos jogokhoz képest. A versenyjog ugyanis csak az eredeti jogosulttal versenyhelyzetben levő személlyel szemben, nem pedig mindenkivel szembeni védelmet képes biztosítani.³⁸

A védelem részét képező a tagállamok egyedi: szerződésekre, üzleti titokra, tisztességtelen üzleti magatartásra vonatkozó szabályozása pedig a védelem egy olyan specifikus oldalát képezte, amely a Bizottság szerint nem képezi a nemzetközi jogharmonizáció részét.

Tekintve, hogy a szabadalmi szabályok nem tették lehetővé a számítógépi programok önálló, nem egy találmány részét képező, szabadalmazását, a kötetmi jogi szabályok pedig, ahogy azt az illegális szoftverpiac virágzása mutatta, nem nyújtottak kellő védelmet a jogsértésekkel szemben, az egyetlen hatékony, kívánatos jogi védelemnek a szerzői jogi védelmet találta a Bizottság.³⁹

A Bizottság számos érvet sorakoztatott fel a szerzői jogi védelem mellett. A számítógépi programok, valamint az irodalmi művek közötti hasonlóság okán problémamentesnek tűnt a szerzői jogi védelem alkalmazása, továbbá az amerikai példát követve⁴⁰ számos tagállam, többek között Németország, Dánia, Franciaország, Spanyolország, az Egyesült Királyság, már beépítette a jogrendszerébe a számítógépi programok szerzői jogi védelmét.⁴¹ Az európai országok, főként az iparilag fejlettebb uniós tagállamok, joggyakorlatára komoly kihatással volt az amerikai esetjog. Számos esetben, az európai joggyakorlatban már törvényi szinten tükröződnek az amerikai esetjog eredményei.

A Bizottság legfőbb, valószínűleg döntő, érve a szerzői jogi védelem mellett, az általa a gyártók és felhasználók között kialakítható egyensúly volt. A szerzői jog keretei között kialakítható a védelem olyan formája, amely nem nyújt sem a gyártóknak, sem a felhasználóknak túlságosan tág védelmet. A szerzői jog ugyanis nem védi magát az ötlet, elvet, eljárást, módszert pusztán annak kifejezési formáját. Így amíg a program lényegi elemei, többek között, a forráskód, és a tárgyi kód védelmet élvez, addig az algoritmus, matematikai formula, illetve a program célja, funkciója már nem, aminek köszönhetően a szerzői jogi védelem révén meg lehet akadályozni a monopóliumok kialakulását.^{42, 43}

---

³⁸ A szoftver gazdasági és jogi kézikönyve 1989/1 szerk.: Bódis Béla 59. o.

³⁹ 5.5.5 pont Green Paper COM (88) 172 final

⁴⁰ Copyright Act 1980-as módosításával egyértelművé vált az Egyesült Államokban a szerzői jogi védelem alkalmazása a számítógépi programok esetében

⁴¹ 5.3.4; 5.3.9 Green Paper COM (88) 172 final

⁴² 5.5.12 Green Paper COM (88) final

⁴³ Az ötlet-kifejezési forma kettőségének problematikája azonban, ahogy azt a Zöld könyv is megemlíti, komoly feladatot állít a tagállamok bíróságai elé. Az európainál sokkal sokrétűbb esetjoggal rendelkező Egyesült Államokbeli bíróságok is évtizedek óta keresik a védelemre érdemes, illetve az arra nem méltó elemeket elválasztó határvonalat. Azonban a substantial similarity, valamint az AFC teszt sem volt képes minden esetben kielégítő választ adni a kérdésre. Mindezeknek köszönhetően a szabadalmi védelem mellett érvelők köre időről időre nő.

A zöld könyv által kijelölt elvek mentén alkotta meg a Tanács 1991-re az Európai Gazdasági Közösség első szellemi alkotások témakörében kiadott irányelvét, a számítógépi programok jogi védelméről.⁴⁴

A Tanács 91/250/EGK irányelve, valamint annak a hazai szerzői jogi törvénybe való átültetése

Az irányelv megalkotásával kapcsolatos kérdések hosszan elnyúló viták forrásai lettek az Európai Parlamentben. A Tanács javaslatára a Parlament 1990 júliusában tehette meg első javaslatait. A tagállamok 1990. december 13-ára jutottak közös álláspontra, amelynek a Parlament általi második megvitatása 1991. április 16-án fejeződött be. Az irányelvet a Tanács így végül 1991. május 14-én fogadta el. Az Európai Unió tagállamai, Dánia, Írország, valamint az Egyesült Királyság kivételével mind elmulasztották az irányelv átültetését a kiszabott határidőn belül.

Az EFTA (European Free Trade Association) tagállamok számára is kötelezővé vált az irányelv átvétele, köszönhetően az Európai Unió, valamint az EFTA tagállamok által 1992. május 2-án Portóban aláírt European Economic Area Agreementnek (EEA Egyezmény).

Hazánk az irányelvben foglaltakat az 1999. évi LXXVI. új szerzői jogi törvényébe ültette át.⁴⁵

Az Irányelv első cikke leszögezi, hogy a számítógépi programok a Berni Uniós Egyezmény értelmében vett irodalmi művekkel azonosan élveznek szerzői jogi védelmet. Az irányelv, a technika rohamos fejlődésére figyelemmel, nem tartalmazza a számítógépi program definícióját. Az irányelv szövegébe az első cikk második mondata is csak a Parlament javaslatára került be, miszerint „a számítógépi programok fogalma magában foglalja azok előkészítő dokumentációját is.” A tagállamok közül az irányelv átvétele előtt Franciaország, Spanyolország, és Magyarország,⁴⁶ míg az irányelv átvételét követően Németország nemzeti joga rendelkezett pontos definícióval.⁴⁷

A számítógépi program fogalma alá esik többek között, - mint az előkészítő dokumentáció része- a folyamatábrák, diagrammok, részletes leírások, amik a programalkotás során keletkeztek, valamint a program használati utasítása, leírása, vagy például annak monitoron való képi megjelenítődése (screen display).

Kérdéses volt a szerzői jogi védelem indokoltsága azoknak a programoknak az esetében, amelyek a gép hardware részébe gyárilag vannak beépítve, mint például az azonnal felfutó operációs rendszerek. Ezeket úgymond hard-wired in a computer chip programoknak, másnéven firmware-eknek nevezik. Egyesek arra való tekintettel, hogy ezeket a programokat integrált áramkörök tárolják nem tartották a számítógépi program fogalma alá eső alkotásoknak. A Tanács irányelve oszlatta el végleg az ezzel kapcsolatos kételyeket. A preambulum 7. bekezdése alapján ugyanis a számítógépi program fogalma magában foglalja a programok valamennyi formáját. Az irányelv nem tesz különbséget a tárolás formája alapján, így a számítógépi program fogalma alá tartoznak az operációs rendszerek, egyéb firmware-ek, valamint a felhasználói programok.⁴⁸

⁴⁴ 91/250/EGK irányelv a számítógépi programok jogi védelméről

⁴⁵ Az irányelvben foglaltaknak részben a régi Sztj. is megfelelt

⁴⁶ A Szerzői jogi törvény által tartalmazott definíció ugyan nem teljes, de a műfaját Európában elsőként meghatározó

⁴⁷ Clifford Chance: The European Software Directive -European E-commerce Law text compilation by Henrik Udsen-

Az irányelv első cikke, kiegészülve a preambulumban foglalt rendelkezésekkel, egy a jövőbeni technológiai fejlődésre nyitott, a jelenkori problémákra azonban tételesen választ adó szabályozásnak tekinthető.

A magyar szerzői jogi törvény a védett alkotások példálózó felsorolását nyújtja, mindössze tizenöt pontban, melyek között harmadik helyen szerepel a szoftver (Szjt. 1.§ (2) bek. c) pont). Az új szerzői jogi törvény - felismerve a tényt hogy az információtechnológia korának egyik legfontosabb és egyre nagyobb számban jelentkező terméke a szoftver - az egyes műfajokra vonatkozó rendelkezések között első helyre teszi a számítógépi programalkotásokra vonatkozó szabályokat (Szjt. 58-60.§)⁴⁹

A szerzői jogi törvény tehát tételesen kimondja, hogy a számítógépi programok szerzői jogi védelemben részesülnek, azokat azonban nem minősíti „irodalmi műnek”. A bármely műfajú művekre vonatkozó általános szabályok irányadóak a szoftverekre is, azokkal a különös szintű szabályokkal együtt, amelyeket a törvény VI. fejezete állapít meg.

Az irányelvhez hasonlóan a magyar szerzői jogi törvény sem adja meg a számítógépi programok pontos definícióját, meghatározásában azonban eleget tesz a preambulumban foglalt feltételeknek, miszerint a tárolás formájától függetlenül élveznek jogi védelmet a programok.⁵⁰

Az irányelv első cikkének második bekezdése az ötlet, valamint annak kifejezési formájának kettőségével foglalkozik.⁵¹ A védelem tárgyának körét ez határozza meg, hiszen a szerzői jog az ötletet nem védi, kizárólag a kifejezési formát. Amíg az első cikk második bekezdése kategorikusan kijelenti, hogy „a számítógépi program bármely elemének alapjául szolgáló ötletek és elvek ennek az irányelvnek az értelmében nem részesülnek szerzői jogi védelemben”, addig a preambulom 14. bekezdésének szóhasználata már nem ennyire egyértelmű. „...Az ötletek és elvek, amennyiben a logika, az algoritmusok és a programnyelv alapjául szolgálnak, ezen irányelv értelmében nem állnak védelem alatt.” Az irányelv preambuluma szerint tehát a logika, algoritmus, valamint a programnyelv amennyiben nem ötlet, vagy nem ötlet alapjául szolgál, szerzői jogi védelem alatt állhat. A preambulom tehát fenntartja a védelem lehetőségét, azt nem zárja ki minden esetben, ezáltal egy esetleges perben a bíróság feladata eldönteni, hogy maga a programnyelv, algoritmus, logika megreked az ötlet szintjén, avagy kifejezési formának tekinthető.⁵²

A szerzői jogi törvény 1§ (6) bekezdése kimondja, hogy valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya szerzői jogi védelemnek. Ezt az általános rendelkezést egészíti ki a számítógépi programokról szóló külön rendelkezés, amely alapján a csatlakozó felületek alapját képező ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer, matematikai művelet sem lehet tárgya jogi védelemnek. A szerzői jogi törvény szabályozása tehát egyértelműbben, világosabban fogalmaz, mint az irányelv idevontkozó rendelkezése.

Az irányelv 1. cikkének harmadik bekezdése egyértelművé teszi, hogy az egyetlen kritérium, ami a számítógépi programmal szemben támasztható annak érdekében, hogy irodalmi műként

⁴⁸ Az irányelv követi az amerikai precedens jog által egy évtizeddel korábban kijelölt utat. Az amerikai fellebviteli bíróságok a Williams v. Artic International, valamint az Apple v. Franklin ügyekben már a 80-as évek elején egyértelművé tették, hogy nem tehető különbség a programok között pusztán a tárolás, rögzítettség formája alapján, valamint hogy az operációs rendszerek is a védelmet élvező programok közé tartoznak.

⁴⁹ Dr. Marton Kálmán A számítógépi programalkotások jogi védelme (szakdolgozat)

⁵⁰ Számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció akár forráskódban, akár tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtája, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is

⁵¹ Az ötlet-kifejezési forma kettőségének elve, az erről szóló Bizottsági álláspont, a zöld könyv 5.5.12 pontjában lett kifejtve

⁵² Az irányelv preambulumának magyar fordításban már nem jelenik meg az eredeti angol szöveg homályos megfogalmazása. „to the extent that logic, algorithms and programming languages comprise ideas and principles...”

védelmet élvezhessen, az, hogy a szerző eredeti alkotása legyen. A számítógépi programalkotás esetében az egyéni, eredeti jelleg számos problémát felvet. Az irányelv értelmében a számítógépi programtól nem követelhető meg, hogy a szerző egyéni szellemi tevékenységéből fakadjon. Ennek oka az, hogy a számítógépi program funkcionális műfajta, azaz ugyanarra a felhasználói problémára egymástól függetlenül fejlesztett, mégis megtévesztésig hasonló programok születhetnek. Az irányelv ezen, szabályozását egészíti ki a preambulum, amikor kijelenti, hogy a „program minőségi vagy esztétikai jellemzőinek vizsgálata nem alkalmazható feltételként annak megítélésékor, hogy a számítógépi program eredeti alkotás-e.”⁵³ A preambulum nem említi meg a minőségi, esztétikai jellemzők mellett a mennyiségi feltételt, ami általában más szerzői jogi védelmet élvező, így például az irodalmi, művekkel szemben nem lehet támasztani.⁵⁴ Ennek oka az, hogy gyakran a számítógépi programok számos szerzői jogi védelmet nem élvező kisebb, az eredetiséget nélkülöző, az ötlet szintjén megrekedő alprogramból, subrutinból állnak.⁵⁵ Ebben az esetben az alprogram eredetiségét ezeknek az alprogramoknak az integrálása, összekapcsolása, felépítése adja, amely így már védelemben részesítendő kifejezési formának tekinthető. Ahhoz hogy eldönthessük, hogy az adott alprogram triviális-e, egyértelmű-e, bizonyos esetekben a programmal szemben állított követelmények tűnhetnek mennyiséginek feltételnek.

A magyar szerzői jogi törvény, a nemzetközi egyezményekkel harmonizálva, sem állít más feltételt a művekkel szemben, mint hogy azok egyéni, eredeti jellegűek legyenek. Az irányelvvel ellentétben azonban a törvény ez alól nem vonja ki a számítógépi programokat. A törvény miniszteri indokolása is megerősíti ezt. „A törvény a védelmet a szoftver esetében sem teszi függővé, az egyéni, eredeti jellegen kívül más feltételtől.”

Az irányelv második cikke foglalkozik a szerzőség kérdésével, beleértve az együttesen létrehozott műveket. Tekintve, hogy a tagállamok szabályozása a szerzőség kérdésében különösen eltérő, így az irányelv is a szabályozást nyitva hagyja, a tagállamokra bízva.

A magyar szerzői jogi törvény 4§ (1) bekezdése alapján szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta. Szerző tehát kizárólag természetes személy lehet. Jogi személy legfeljebb vagyoni jogok alanya lehet, személyhez fűződő szerzői jogok nem illethetik meg.

A törvény értelmében együttesen létrehozottnak minősül a mű, ha a megalkotásában együttműködő szerzők hozzájárulásai olyan módon egyesülnek a létrejövő egységes műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni.⁵⁶ Az irányelv értelmében az együttesen létrehozott műre a szerzői jogok gyakorlására feljogosított személynek a mű létrehozójának minősülő személyt kell tekinteni. Az irányelv ezen rendelkezésével összhangban mondja ki a szerzői jogi törvény, hogy az együttesen létrehozott műre a szerzők jogutódjaként azt a természetes vagy jogi személyt, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságot illeti meg a szerzői jog, amelynek kezdeményezésére és irányításával a művet létrehozták, és amely azt a saját nevében nyilvánosságra hozta.

---

⁵³ 91/250/EGK preambulum 8 bekezdés

⁵⁴ a magyar szabályozás esetében lásd.: Sztj. 1§(3)

⁵⁵ A számítógépi programalkotás többek között ezen alapelemek, építőkövek miatt tekinthető funkcionális műalkotásnak. Az egyéni-eredeti jelleg, valamint a mennyiségi jellemzők problémája szorosan összefügg, hiszen a pusztán önmagukban állva szerzői jogi védelmet nem élvező, rutin jellegű subrutinok teszik lehetővé, az egymástól független fejlesztett, mégis szinte teljesen hasonló szerzői művek megalkotását.

⁵⁶ Sztj. 6§ (1)

A cikk harmadik bekezdése foglalkozik a munkaviszonyban létrehozott számítógépi program szerzői jogának kérdésével. A számítógépi programok fejlesztése hatalmas költségeket emészt fel, napjainkra emiatt az egyéni szoftverfejlesztés teljesen háttérbe szorult. A legtöbb program így munkaviszony keretében készül. Az irányelv fokozottan védi a munkaadók érdekeit, azáltal, hogy a program valamennyi vagyoni jogának gyakorlására a munkáltató kizárólagosan jogosult, kivéve, ha szerződés ettől eltérően nem rendelkezik. A személyhez fűződő jogokat az irányelve nem taglalja, hiszen azok egyrészt nem átruházhatóak a Berni Unió Egylemény 6. cikkelye értelmében, másrészt az Európai Uniónak semmilyen hatásköre sincs a személyhez fűződő jogokra nézve. Az Egyezményrel ellentétben azonban Dánia például az irányelvet, úgy ültette át nemzeti jogába, hogy a számítógépi programokkal kapcsolatos vagyoni jogokon túl, a személyhez fűződő szerzői jogok is átruházhatóak, így a munkaviszonyban létrejövő programokkal kapcsolatos személyhez fűződő jogok is a munkáltatót illetik meg.⁵⁷ Az irányelv, a Bizottság által előterjesztett javaslat alapján, még szigorúbb, a programozók számára kedvezőlenebb feltételeket tartalmazott volna. A Tanács azonban elutasította a javaslatot, amely alapján a szerződéses jogviszonyban előállított programokkal kapcsolatos vagyoni jogok is automatikusan a megrendelőre szálltak volna, tekintet nélkül a szerződésben kikötött szabályokra.⁵⁸

Az irányelv azonban így is a többi munkaviszonyban előállított szerzői műhöz képest szigorúbb szabályokat tartalmaz. A programfejlesztő cégek a programozókkal szembeni fokozottabb védelme inkább tükröz gazdasági megfontolásokat, mint jogi következetességet.

Az irányelv munkáltatókra kedvező szabályozása a szerzői jogi törvénybe is átültetésre került. Ennek megfelelően a számítógépi programok esetén a többi munkaviszonyban alkotott művel ellentétben, a szerzőt nem illeti főszabály szerint díjazás abban az esetben, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza, valamint a szerző a munkáltató jogszerzését követően nem marad jogosult arra a díjazásra, amely a felhasználás jogának átruházását követően megilletné, hiszen nincsenek a szoftverszerzőt illető engedélyezési jog nélküli díjigények.⁵⁹

Az irányelv harmadik, a védelem kedvezményezettjeiről szóló, cikke a nemzeti jogok harmonizációjának igénye nélkül a tagállamok nemzeti szerzői jogi szabályaira bízta a kedvezményezettek körének kialakítását.

Az irányelv negyedik cikke tartalmazza a szerző kizárólagos jogait, míg az ötödik cikk pedig az ez alóli kivételeket.

Engedélyhez kötött cselekmény a részben vagy egészben történő tartós vagy időleges többszörözés. Szükséges továbbá a szerző engedélye a többszörözéshez, amennyiben azt a program betáplálása, megjelenítése, futtatása, tárolása teszi szükségessé.⁶⁰ Az ötödik cikk értelmében azonban nincs szükség a szerző engedélyére, amennyiben a többszörözés a rendeltetésszerű felhasználás keretei között zajlik.

A program betáplálása, futtatása, megjelenítése érdekében történő, rendeltetésszerű többszörözés többnyire a különböző memóriefelületeken ideiglenesen, a gyorsabb felfutás

⁵⁷ Danish Copyright Act 59§ „Where a computer program is created by an employee in the execution of his duties or following the instructions given by his employer the copyright in such a computer program shall pass to the employer.”

⁵⁸ Clifford Chance: The European Software Directive 61. old

⁵⁹ Az Sztj. 58§ (4) bekezdése alapján a szoftverre nem vonatkoznak a 30§ (3)-(4) bekezdései

⁶⁰ 91/250/EGK 4. cikk a) pont

érdekeiben, történik. A többszörözés ezen formáját hívják RAM másolatnak. A másolat a számítógép áramtalanításakor, illetve más adatok általi felülírásakor elveszik. A másolat gazdasági előnyszerzésre nem ad lehetőséget, egyetlen célja a program gyorsabb, könnyebb felhasználhatósága, azáltal, hogy a fájl-ok egy részét rögzíti, így azokat nem kell az adathordozóról, szerverről újra és újra a használat során lekérdezni.

A RAM másolatokkal ellentétben nem számít a betáplálás, futtatás céljából megvalósított, rendeltetészerű többszörözésnek, amikor a számítógépi program egészét másoljuk ebből a célból fel a számítógép merevlemezére. Ebben az esetben a felhasználó egy az egyben (one-to-one copy) lemásolja a programot, ezáltal azt az adathordozó, vagy a szerver nélkül is képes futtatni a gépén. Ez a másolat a RAM másolattal ellentétben nem törlődik automatikusan, pusztán a felhasználó kifejezett utasítására, így gazdasági előnyszerzésre alkalmas másolatnak tekinthető.

Az irányelv azonban nem definiálja a többszörözés fogalmát, pusztán következtetni lehet rá abból, hogy a program betöltése, megjelenítése, futtatása, átvitele, tárolása sokszorosítást igényelhet. Így a jogalkotó abban, hogy a jelzett cselekmények milyen feltételek mellett tekinthetők többszörözésnek már nem foglal állást, azt minden esetben a tagállamok joggyakorlatára bízta.

Az új szerzői jogi törvény a többszörözés pontos definícióját adja, amely már választ ad a digitális másolatkészítés által felvetett problémákra. Többszörözésnek minősül különösen a mű digitális formában elektronikus eszközön való tárolása, valamint a számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítás.⁶¹ Annak eldöntése viszont, hogy az adott másolat elkészítése anyagi előnyszerzés céljából, avagy pusztán a program jobb használhatósága érdekében történt minden esetben igen specifikus, így ez a feladat a tagállami bíróságokra hárul.

Az irányelv negyedik cikk b) pontja alapján szükséges a szerző engedélye a program lefordításához, átdolgozásához, feldolgozásához, bármely más módon történő módosításához, valamint ezek eredményének többszörözéséhez.⁶² A program lefordítása, feldolgozása, átdolgozása azonban elérhet egy olyan szintet, amelynél már egy egyéni, eredeti jelleggel rendelkező, másodlagos műről beszélhetünk, amely ugyancsak szerzői jogi védelemben részesül. Emiatt ennek a szakasznak a „a számítógépi programot módosító személy jogainak sérelme nélkül” kell megvalósulnia.⁶³ Az irányelv ötödik cikke ebben az esetben is kimondja, hogy a program lefordításához, átdolgozásához, feldolgozásához, azok eredményeinek többszörözéséhez nem szükséges a szerző engedélye, ha a programot a jogszerűen megszerző személy a rendeltetési célnak megfelelően használja, beleértve a hibajavítást is.

A kizárólagos jogokról szóló negyedik cikk utolsó bekezdésének célja, hogy a számítógépi programhoz, valamint annak másolatához kötődő nyilvános terjesztéshez való jog, beleértve a bérbeadáshoz való jogot, kizárólag a szerzőt illesse meg. A bekezdés rögzíti továbbá, hogy a dologi példányon értékesített számítógépi programokra vonatkozó forgalomba hozatali jog sem képez kivételt a jogkimerülési elv alól, miszerint a számítógépi program a jogosult által történő Közösségen belüli eladása, a program, valamint annak másolatának további bérbeadásának ellenőrzéséhez való jog kivételével, meríti ki a szerző vagyoni jogait. Ennek oka a számítógépi

⁶¹ Sztj. 18§ (2)

⁶² 91/250/EGK 4.cikk b) pont

⁶³ Amíg a program egyik programnyelvről egy másik programnyelvre való fordítása, átírása védelmet élvez, addig azonban a tárgyi kódok gépek által (source to source compiler) történő átkonvertálása már egyszerű nyersfordításnak tekinthető, amely nélkülöz minden eredeti jelleget

programok digitalizált voltában keresendő. A számítógépi program könnyen, akár a másodperc törtrésze alatt lemásolható, így szemben az analóg művekkel, könnyen előfordulhat, hogy a programokat pusztán jogsértő másolatkészítés céljából vennék bérbe.

Az irányelvnek az alkalmazásában a „bérbeadás” a számítógépi program vagy másolata határozott időre szóló használatba adása előnyserzés céljából, mivel ez a fogalom nem foglalja magában a nyilvános haszonkölcsönzést, az ennek megfelelően nem tartozik ezen irányelv hatálya alá.⁶⁴ Ennek oka a „Bérleti és kölcsönzési jogról, valamint meghatározott szerzői joggal rokon oltalmi jogokról” szóló irányelv rendelkezéseivel való összhang megteremtése.

Az irányelv ötödik cikke tartalmazza a kizárólagos jogok korlátait, az engedélyhez kötött cselekmények alóli kivételeket. A preambulum 17., valamint 18. bekezdése alapján „a programot jogszerűen megszerző személy számára lehetővé kell tenni a program használatához műszakilag szükséges többszörözést”, valamint „a program jogszerűen megszerzett példányának felhasználásához szükséges betáplálás és futtatás, valamint a program hibáinak kijavítása szerződés útján nem tiltható meg.” Az irányelv ötödik cikkének első fordulata, „külön szerződéses kikötés hiányában”, ellentétben áll a preambulummal. A felhasználók számára nyújtott védelem ezáltal a tagállamok interpretáláson múlik. Az irányelv mindenestre alkalmat nyújt a tagállamoknak arra, hogy szabályozásukban lehetővé tegyék a szerzői jogosultaknak, olyan szerződési elemek kikötését, amelyek gátolják, vagy akár lehetetlenné is teszik a rendeltetésszerű joggyakorlást is.

Az irányelv ezen rendelkezése a magyar szerzői jogi törvénybe is átültetésre került. A törvény 59 § (1) bekezdése alapján „Eltérő megállapodás hiányában a szerző kizárólagos joga nem terjed ki a többszörözésre, az átdolgozásra, a feldolgozásra, a fordításra, a szoftver bármely más módosítására -ideértve a hiba kijavítását is-, valamint ezek eredményének többszörözésére annyiban, amennyiben a felhasználási cselekményeket a szoftvert jogszerűen megszerző személy a szoftver rendeltetésével összhangban végzi”

A magyar szabályozás az irányelvhez hasonlóan lehetővé teszi, hogy a program szerzője szerződésben kösse ki, hogy az engedélyhez kötött cselekmények alól nincs kivétel, ezáltal megakadályozva azt is, hogy a felhasználó a rendeltetésszerű felhasználás keretei között gyakorolja jogait.

Az irányelv ötödik cikkének második bekezdése alapján szerződéses kikötéssel nem zárható ki, hogy a felhasználó biztonsági másolatot készíthessen, amennyiben az a felhasználáshoz szükséges. Az irányelv ismételten nem adja meg azt a kört, amelyet a felhasználáshoz szükségesnek ítélne. Továbbá nem kapunk választ arra, hogy a biztonsági másolat mikor, milyen esetben használható, avagy használható-e egyáltalán? Mi különbözteti meg a biztonsági másolatot a jogsértő másolattól? A biztonsági másolatot készítése valószínűleg minden esetben szükségesnek ítélné, hiszen fő célja nem lehet más, mint a számítógépes rendszer hirtelen összeomlásakor minél gyorsabban helyre lehessen állítani az eredeti állapotokat. Ebben az esetben azonban felmerülhet a kérdés, hogy a felhasználó (a példában praktikusán egy nagyobb cég) annyi biztonsági másolatot készíthet, amennyi felhasználási szerződést kötött, avagy pusztán annyit, ahány műpéldánnyal rendelkezik? A biztonsági másolat által felvetett kérdéseket kizárólag a tagállamok joggyakorlata képes megválaszolni.

---

⁶⁴ 91/250/EGK preambulum 16. bekezdés

A biztonsági másolat azonban minden esetben szorosan kötődik az eredeti példányhoz, így amennyiben az eredeti program értékesítésre kerül, az eladó dönthet, hogy a biztonsági másolatot is átadja, avagy megsemmisíti, törli azt az adathordozóról, ellenkező esetben már jogsértő másolatról beszélhetünk.

A magyar szerzői jogi törvény 59§ (2) bekezdése alapján szerződésben sem zárható ki, hogy a felhasználó biztonsági másolatot készíthessen a szoftverről, ha az a felhasználáshoz szükséges. A magyar szabályozás azonban nem teszi lehetővé a szabad felhasználás esetei között sem, hogy a számítógépi programról egy természetes személy magáncélra másolatot készíthessen. A szabályozást a számítógépi programok digitális műjellege indokolja.

Az irányelv ötödik cikkének utolsó, harmadik bekezdése alapján a felhasználó számára kogens rendelkezés alapján lehetővé válik a program tanulmányozása, megfigyelése annak érdekében, hogy jobban megértse a program alapjául szolgáló ötleteket, elveket. A felhasználó ezt azonban csak komoly korlátok között végezheti, miszerint a program betáplálása, megjelenítése, futtatása, továbbítása vagy tárolása során, azaz olyan cselekmények révén, amelyekre amúgy is jogosult. A jogirodalom ezt a folyamatot nevezi reverse analysisnak. Az irányelv ezen bekezdése nem más, mint a már első bekezdésben a rendeltetésszerű használatban kifejtett jogok összegzése.⁶⁵ Ebben az esetben újra felmerül a már említett probléma, miszerint az ötödik cikk első bekezdésének megfelelően, szerződéses formában korlátozható-e a felhasználó joggyakorlása.

Az irányelv hatodik cikke a legtöbbet vitatott szabályozás. Maga az irányelv elfogadása is emiatt nyúlt több évre. A vita a programkód visszafejtésének lehetőségéről folyt, amely nem más mint a program tárgykódjának, azaz bineáris kódjának, visszaformálása forráskóddá, amely már leírható, az emberi agy számára is felfogható. A programkód visszafejtésének célja „lehetővé tenni a számítógépes rendszer elemeinek összekapcsolását, beleértve a különböző gyártóktól származókat is, annak érdekében, hogy együttesen tudjanak működni.”⁶⁶ A felhasználónak kogens szabály alapján joga van ahhoz, hogy programját a lehető legmegfelelőbbben hangolja össze a többi programmal, ehhez azonban már túl kell lépnie a reverse analysis által nyújtott kereteken. Ahhoz hogy megértse, hogy az adott program, hogy kapcsolódik a számítógép merevlemezéhez, valamint a többi programhoz, szüksége lehet a tárgyi kód visszafejtésére.

A kérdés komoly lobbykat mozgatott meg, míg végül két tábor alakult ki. Az egyik oldalon a komoly gazdasági potenciállal rendelkező, amerikai programfejlesztő cégek álltak, élükön SAGE (Software Action Group for Europe) tömörüléssel, míg a másik oldalon a kisebb európai cégeket az ECIS (European Committee for Interoperable Systems) képviselte. Az amerikai cégek a zárt rendszerben voltak érdekeltek, számukra a programok interoperabilitása nem volt életbevágóan fontos, hiszen saját Európára is kiterjedő hardware piacukhoz fejlesztették programjaikat, addig az európai programfejlesztő cégek számára fontos volt egy nyílt forráskódú rendszer lehetővé tétele, amely így nagyban megkönnyíti a felhasználók által használt többségében amerikai hardware-ekkel való interoperabilitást.

A reverse engineeringel szemben érvelők véleménye szerint az, hogy a forráskódokhoz legálisan hozzá lehet jutni, lelassítja a versenyt, lehetetlenné teszi az innovációt. Ezzel szemben a

---

⁶⁵ Dr. Bércesi Zoltán Szellemi tulajdonjog és jogérvényesítés az Európai Közösségben

⁶⁶ 91/250/EGK preambulumban 23. bekezdés

forráskód visszafejthetősége mellett érvelők szerint ezáltal a felhasználók könnyedén kiválaszthatnák, hogy mely hardware és melyik software kedvező számukra a leginkább.

Az irányelv elfogadott változata tartalmazza a kódvisszafejtés lehetőségét, azt azonban igen szűk keretek közé szorítja, hiszen valójában a tárgykód dekompilációja nem más mint a szerzői jog által védett mű többszörözése, illetve lefordítása.

Ennek megfelelően a kód visszafejtését csak a felhasználásra jogosult, valamint az általa felhatalmazott személy végezheti. További feltétel, hogy az interoperabilitáshoz szükséges információk ne legyenek könnyen elérhetőek. Ez a feltétel azt az esetet zárja ki, amikor a programfejlesztő cégek maguk teszik elérhetővé a könnyebb csatlakoztatáshoz szükséges információkat, ezáltal zárva ki a felhasználók visszafejtéshez való jogát. Erre azonban nem minden esetben hajlandóak. A kód visszafejtéséhez pedig elég komoly szakértelem kell, így a szerzői jog által nyújtott védelem nem minden esetben kielégítő. Ennek érdekében bizonyos esetekben a felhasználó rendeltetésszerű joggyakorlását a versenyjogi szabályok biztosítják. A Microsoft ügyben a Bizottság álláspontja szerint amikor az operációs rendszer és a felhasználói program közötti csatlakozói felület forráskódját, szerzői jogára, valamint iparjogvédelmi oltalomra hivatkozva nem tárja fel, piaci erőfölényével él vissza. Sérti a fogyasztók, valamint a versenytársak érdekét.⁶⁷

Az irányelv által támasztott utolsó követelmény pedig, hogy ezek a cselekmények az eredeti számítógépi programnak az együttes működtetéséhez szükséges részeire korlátozódhat. A jogalkotó mindenféleképpen meg kívánja akadályozni, hogy az interoperabilitáshoz szükséges kódvisszafejtés címén a programfejlesztő cégek egymás forráskódjait igyekezzenek megszerezni. Így az ezúton megszerzett információ másra, mint a programok együttes működtetésére nem használható fel, másokkal nem közölhető. Az irányelv külön kihangsúlyozza, hogy hasonló, ezáltal egymással versenyző, programok kifejlesztéséhez nem használható fel az így nyert információ.

A tárgykód visszafejtéséhez való jog számos szabály által van korlátozva, amely így kevés jogi kikaput nyújt. Kérdéses azonban, hogy a jogi szabályozás mennyiben képes lépést tartani a technikai fejlődéssel, és kordában tartani a tárgykód visszafejtésének rendeltetésszerű használatát. A technikai lehetőségek tárháza nagy, és azáltal, hogy a forráskód megszerzésének legális lehetősége adottá vált, a tagállamok bíróságaira hárul az a feladat, hogy a kódvisszafejtésnek elkülönítsék a rendeltetésszerű, valamint jogsértő formáját.

A hazai szabályozásba az irányelv e két legfontosabb szabályozása különösebb változtatás nélkül került átültetésre. Jelentőségüket a törvény miniszteri indokolása is kiemeli. A magyar szabályozás az irányelv szövegéhez képest pusztán annyiban tér el, hogy a 33§ (2) bekezdése alapján a dekompiláció csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

A szerzői jogi törvény 60§ (4) bekezdése a számítógépi programok szabad felhasználását korlátozza akkor, amikor kimondja, hogy a szoftverekre nem alkalmazható a 34.§ (2), valamint a 38§ (1) bekezdése. Ezen szabályozásnak megfelelően a számítógépi programok nyilvánosságra hozatalára akkor sincsen lehetőség, amennyiben az iskolai oktatási, avagy tudományos kutatási célt szolgálna, továbbá a programok nem előadhatóak a 38§ (1) bekezdésében meghatározott esetekben sem, így

---

⁶⁷ Faludi Gábor A szerzői jog és az iparjogvédelem belső korlátai Jogtudományi Közlöny 7-8 szám

többek között alkalmoszerűen tartott zártkörű összejövetelen, vagy éppen iskolai rendezvényeken. A 35.§ (1) bekezdése alapján a magáncélú másolatkészítésre, valamint a 39.§ alapján a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtári haszonkölcsönre vonatkozó szabályok a számítógépi programokra nem vonatkoznak. Ennek megfelelően a szabad felhasználás körében a számítógépi programalkotásokkal kapcsolatban kizárólag a Szerzői jogi törvény, RAM másolatot szabályozó 35.§(6) bekezdése, valamint a fogyatékos személyek igényeinek kielégítését szolgáló felhasználást szabályozó 41.§ alkalmazható.

A szabad felhasználás ilyen mértékű korlátozása már nem indokolható. A Szerzői jogi törvény azonban csak így tesz eleget a közösségi jog által támasztott követelményeknek. A törvényi szabályozásban a gyártók érdekei dominálnak. A felhasználókra a többi műfajtáéhoz képest kedvezőbb szabályozást jelent azonban a jövőben megalkotandó műre vonatkozó szerződés alapján átadott mű elfogadásáról szóló szabályozás, amely a szoftverek esetében a határidőt kettő hónap helyett négy hónapban határozza meg.⁶⁸ Ennek oka az, hogy a program hibáinak feltérképezése, a program interoperabilitásának tesztelése komoly technikai feladat, amely több időt vehet igénybe.

Irányelv 7. cikke a védelemre vonatkozó különleges intézkedéseket taglalja. Az irányelv a tagállamok nemzeti jogalkotására bízta, hogy miként lép fel a jogsértő példányokat forgalomba hozókkal, az azokat kereskedelmi célból birtoklókkal, valamint a műszaki intézkedések eltávolítására, megkerülésére alkalmas eszközöket birtoklókkal szemben.

A jogsértő példányokat nem kereskedelmi célból birtokló személyekkel szembeni fellépésre az irányelv csak annyiban tér ki, hogy a jogsértő példányok lefoglalhatóak.

Az irányelv védelmi időről rendelkező 8. cikkét az 1993. október 29-én hatályba lépett, a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejének összehangolásáról szóló irányelv helyezte hatályon kívül.⁶⁹ Az új szabályozás értelmében a mű szerzői és szomszédos jogi védelmet, a szerző halálát követő hetven évig élvez, az addigi ötven év helyett. A módosításnak gyakorlati jelentősége a számítógépi programok tekintetében azonban nincs. A technikai fejlődés ütemének köszönhetően egy program értéke 1-2 év alatt a töredékére csökken.

Az irányelv a tagállamok eltérő jogi szabályozása miatt számos kérdésben kénytelen a nemzeti szabályozásra hagyatkozni, kizárólag a szabályozás kereteit lefektetni. Különös hangsúly helyeződik tehát az irányelv nemzeti jogba való átültetésére, valamint a tagállamok bíróságainak joggyakorlatára.

---

⁶⁸ Az Sztj. 60§ (4) bekezdése értelmében a 49§ (1) bekezdésében meghatározott határidő négy hónap

⁶⁹ 93/98/EGK

Szerzői jogi védelem vagy szabadalmi oltalom?

A számítógépi programalkotásokkal kapcsolatban időről időre felmerül a kérdés, hogy a szerzői jog nyújtja-e a legmegfelelőbb védelmet. Egyre nagyobb azok tábora, akik a végső megoldást a programok szabadalmi védelmében látják.

A szabadalom ugyan a szerzői joggal ellentétben csak regionális védelmet nyújt, fenntartása komolyabb összegbe kerül, az általa elnyert védelem azonban sokkal erősebb. A szabadalmi védelmet ellenzők, azonban pont ettől az átfogóbb védelemtől tartanak.

A szabadalmi védelmet a szabadalmazó akár 20 éven keresztül is fenntarthatja, amely a számítógépi programalkotások esetében igen hosszú idő. Sokan attól tartanak, hogy a szabadalmak ellehetetlenítenék a kisebb fejlesztő cégeket, azáltal, hogy a nagyobb gazdasági tőkével rendelkező cégek védekező jelleggel olyan programokat, programozási elemeket is szabadalmaztatnának, amelyekre nincs is szükségük, ezáltal azonban megakadályozzák, hogy mások használhassák azokat. Számos vélemény szerint a szabadalmak hosszan tartó monopóliumok kialakulását teszik lehetővé.

Tekintve, hogy a programok, főleg az összetettebb alkotások, kisebb, önállóan is védelmet élvező elemekből állnak, elő állhat a szabadalmak révén az a helyzet, hogy a programozóknak egy mű elkészítéséhez számtalan licencia szerződést kell megkötniük.

A számítógépi program funkcionális műjellegéből adódóan a szabadalmi védelem révén lehetővé válik az, hogy két egymástól függetlenül kifejlesztet program közül az egyik, csak azért élvez majd védelmet, míg a másik nem, mert alkotója hamarabb nyújtotta be a szabadalmi engedély iránti kérelmét.

A szabadalmi védelem fenntartása évről évre komoly összegekbe kerül a szabadalmi kérelem benyújtójának. A gyártók ezt a költséget minden bizonnyal a felhasználókra hárítanák. Az ellenzők szerint a szabadalmi rendszer teljes mértékben lelassítaná a technikai fejlődést, azáltal, hogy a fejlesztési pénzek egy részét a szabadalom fenntartása vonná el, továbbá a kis és közép vállalkozások egy része a szabadalmaztatással járó költségeket nem is lenne képes kifizetni.

A szabadalom ellen érvelők fő indoka azonban az, hogy a szabadalmak ellehetetlenítenék az open source társadalmat. Az open source nem jelent mást, mint nyílt kód. Az open source társadalmat olyan programozók ezrei adják, akik azt tűzték ki célul, hogy megalkotnak egy olyan operációs rendszert, amely nyílt forráskódú, azaz, ingyen hozzáférhető bárki számára. Azáltal hogy a rendszer forráskódja mindenki számára ismert lenne, véleményük szerint a szoftvergyártók is sokkal gyorsabban, kisebb költségvetéssel tudnának programokat előállítani, mivel nem jelentene többé problémát, hogy megteremtsék az interoperabilitást a programjuk, valamint a felhasználó által használt zárt kódú operációs rendszer között. Ez a programok előállítási költségét radikálisan leszorítaná. Egy esetleges szabadalom ezt az elképzelést sodorná veszélybe sokak szerint.

Mindezen érvekkel szemben a szabadalmi oltalom mellett szól az, hogy serkentené az innovációt. A szerzői jogi védelemben részesült programok fejlesztői a technikai részleteket, fejlesztéseket titokban tartják, ezáltal a kisebb fejlesztő cégeknek az alapoktól kell kezdeniük minden egyes program megírását, mivel nem ismerik a más, nagyobb fejlesztő cégek által elért esetleges technikai újításokat. A szabadalom ezt az egyenlőtleniséget szüntetné meg azáltal, hogy számos programozási eredmény, módszer kerülne nyilvánosságra, amelyet mások további szabadalmak megalkotására használhatnának fel.

A szabadalmi oltalom kérdése tehát megosztja a szakmabelieket is. A probléma azonban egyre erősebben jelentkezik, illetve újra a figyelem középpontjába került, azáltal, hogy az egyik legfontosabb piaci szereplő, az Amerikai Egyesült Államok, esetjoga egyre inkább teret ad a számítógépi programok, valamint az azokon alapuló találmányok szabadalmaztathatóságának. Az európai jogalkotás válaszút elé került. Vajon mennyire kívánja, illetve mennyire képes magáévá tenni a kontinentális jogrendszer az amerikai példát?

Mennyiben erősítené meg az európai szoftver gyártók piaci helyzetét egy egységes szabályozás? A kérdések megválaszolásához szükséges az egymástól eltérő két rendszer vizsgálata.

Számítógépi program alapú találmányok szabadalmi oltalma az Egyesült Államokban

Az Egyesült Államokban a számítógépi programok szabadalmaztathatósága lényeges változásokon ment keresztül az 1952. évi Szabadalmi törvény óta. Az amerikai joggyakorlatnak az évek során hosszú utat kellett bejárnia ahhoz, hogy mára szabadalmaztathatóvá váljon az algoritmus gyakorlati alkalmazása, amennyiben ez fizikailag is megfogható formában valósul meg.

Az 1952-es Szabadalmi Törvény alapján az amerikai PTO (Patent and Trademark Office) az algoritmussal kapcsolatos szabadalmi kérelmeket azon az alapon utasította el, hogy azoknak tárgya nem áll szabadalmi védelem alatt, hiszen az algoritmus nem más, mint egy adott matematikai probléma megoldásának módszere.⁷⁰

A PTO, valamint a fellebbviteli bíróságok algoritmussal kapcsolatos joggyakorlata egy időre megpecsételte a számítógépi programok szabadalmaztathatóságának sorsát. A Legfelsőbb Bíróság *Gottschalk v. Benson* döntésében kimondta, hogy a számítógépi program nem más, mint algoritmusok összessége, így ennek megfelelően szabadalmi védelmet sem élvezhet.⁷¹

Pár évvel később a Legfelsőbb Bíróságnak a *Parker v. Flook* ügyben azt a kérdést kellett eldöntenie, hogy szabadalmi védelmet élvez-e egy olyan eljárás, amely algoritmust foglal magában.⁷² A bíróság ítéletében kifejtette, hogy magának az eljárásnak függetlenül az algoritmustól, újnak, valamint iparilag alkalmazhatónak kell lennie ahhoz, hogy szabadalmaztatható legyen. Magát az algoritmust minden körülmény között, azaz attól függetlenül, hogy mások számára nyilvánvaló, avagy sem, a technika állásához tartozónak kell tekinteni. Az eljárás tehát akkor szabadalmaztatható csupán, amennyiben az algoritmus nélkül is eleget tesz a szabadalmaztathatóság feltételrendszerének.

A *Parker v. Flook* döntést ügyek sorozata követte, melyek során a bíróság kialakított egy tesztet, annak érdekében, hogy eldönthető legyen, hogy található-e szabadalmi védelemre érdemes elem az algoritmust is magába foglaló találmányban. A tesztet a kialakításában szerepet játszó három ügy után *Freeman-Walter-Abele* tesztnek (FWA teszt) nevezték el.

A *Freeman* ügyben először a bíróság egy két lépcsős tesztet dolgozott ki.⁷³ A szabadalmi kérelem elbírálásánál először azt kell elbírálni, hogy magában a kérelemben megjelenik e algoritmus, majd amennyiben a kérelem tartalmaz algoritmust, azt kell megvizsgálni, hogy magára az algoritmusra, vagy annak alkalmazási módszerére, eljárására terjed-e ki. Amennyiben a kérelem magára az

---

⁷⁰ A *Gottschalk v. Benson* ügyben a bíróság által adott meghatározás: „procedure for solving a given type of mathematical problem” A Szabadalmi törvény 101§-a a módszert (procedure) szabadalmi védelemben részesíti, így a bíróság által adott definíció a 101§ megszorító értelmezését vindikálja. Azt azonban csak a későbbi ügyek joggyakorlata mutatta csak meg, hogy hol húzódik a határ maga az algoritmus, valamint annak alkalmazási módszere között.

⁷¹ *Gottschalk, Commissioner of Patents v. Benson et al.* United States Supreme Court November 20, 1972 409 U.S. 63, 175 USPQ 673

⁷² *Parker, Acting Commissioner of Patents and Trademarks v. Flook* U.S. Supreme Court June 22, 1978 437 U.S. 584, 198 USPQ 193

Az amerikai Patent Act 101 § rendelkezik a szabadalmi oltalom tárgyáról:

„Whoever invents or discovers any new and useful process, machine, manufacture, or composition of matter, or any new and useful improvement thereof, may obtain a patent therefor, subject to the conditions and requirements of this title”

⁷³ *In re Freeman* U.S. Court of Customs and Patent Appeals March 30, 1978 573 F.2d 1237, 197 USPQ 464

algoritmusra vonatkozik, úgy a találmány ebben a formában nem szabadalmaztatható, hiszen az algoritmus maga nem szabadalmaztatható, ellentétben az algoritmus alkalmazási módszerével.⁷⁴

Az algoritmus megjelenhet a kérelemben közvetlenül, könnyen felismerhetően, matematikai karakterek révén, vagy közvetetten, matematikai számítások, egyenletek révén. A Freeman ügyben kidolgozott két lépcsős tesztet a bíróság az in re Walter ügyben fejlesztette tovább.⁷⁵ A bíróság ítéletében egy a korábbinál világosabb elválasztóvonalat húzott az algoritmus, valamint annak alkalmazási módszere közé.

A bíróság a Freeman teszt második lépcsőjét váltotta fel a Walter ügyben alkalmazott módszerével. Miután az első lépcsőnek megfelelően a kérelem közvetve, vagy közvetlenül tartalmaz algoritmust, a második lépcsőben a kérelmet, mint egészet kell vizsgálni. Amennyiben a kérelem az algoritmust olyan formában tartalmazza, ami elősegíti a szerkezeti elemek meghatározását, illetve részét képezi az újdonságot magában hordozó eljárásnak, akkor feltéve, hogy kiállja a Szabadalmi törvény 101§ próbáját, szabadalmaztatható. Amennyiben viszont az algoritmus pusztán részét képezi a kérelemnek, ahogy ez a Flook ügyben történt, anélkül, hogy bármilyen eljárás, módszer eleméül szolgálna, nem élvezhet szabadalmi oltalmat.

Az FWA teszt az Abele ügyben nyerte el végső formáját.⁷⁶ A bíróság döntésében újfent kihangsúlyozza, hogy a kérelem kifejezetten az algoritmusra nem vonatkozhat, hiszen a szerzői joggal ellentétben a szabadalmi védelem feltétele, hogy fizikailag kézzelfogható eredményről beszélhessünk, ennek megfelelően tehát az FWA teszt értelmében az algoritmus kizárólag abban az esetben szabadalmaztatható, ha a találmány innovatív jellegét segíti elő, hiánya kézzel fogható, fizikai változásokat eredményezne.

Az Abele ügyet megelőző évben a Legfelsőbb Bíróság a Diamond v. Diehr ügyben kimondta, hogy egy kérelem csak azért mert matematikai formulát, algoritmust, számítógépi programot tartalmaz, még nem esik ki a szabadalmi oltalmat élvező tárgyak köréből, ennek megfelelően azt, mint egészet kell vizsgálni.⁷⁷ A bíróság azonban a szabadalmi oltalmat élvező tárgyakkal kapcsolatos kiterjesztő jogértelmezésnek gátat szab, amikor egyúttal azt is kijelenti, hogy a természeti törvények, fizikai formulák, egyszerű ötletek nem képezik a szabadalmi védelem tárgyát. Az amerikai szabadalmi törvény 103§-a rendelkezik a védelmet nem élvező tárgyak köréről, a jogszabályhely azonban kizárólag arról szól, hogy szabadalmi védelem tárgyát nem képezhetik nyilvánvaló, kézenfekvő dolgok. A bíróság által adott értelmezés tehát újfent megerősítette a joggyakorlat azon irányvonalát, mely szerint pusztán maga az algoritmus védelmet nem élvezhet, annak használata azonban elősegítheti egy találmány szabadalmaztathatóságát. Pusztán az algoritmus alkalmazása azonban még nem lehet a kérelem elutasításának indoka, azt teljes egészében szabad csak vizsgálni.

---

⁷⁴ A bíróság ítéletének indokolásában a 'preempt' kifejezést használja, amely tükörfordításban mások elől megszerez, illetve előjogot jelent. A bíróság szóhasználatában az algoritmus mint ötlet, valamint az algoritmus alkalmazási módszere között kívánt különbséget tenni. Egy algoritmus maga többféle számítógépi program megalkotásához nyújthat segítséget, így amennyiben valamilyen találmánnyal kapcsolatban valaki az algoritmusra is kaphatna szabadalmi védelmet, azzal kiszajátítaná, monopóliumot szerezne az adott algoritmuson, megakadályozva ezzel másokat olyan más programok létrehozásában, amelyekhez ugyanaz az algoritmus szükségeltethet. Ebből kifolyólag szabadalmi oltalom csak az adott algoritmus egyfajta felhasználására kapható, ezáltal engedélyezve az algoritmus felhasználását egyéb más programok megalkotásában.

⁷⁵ In re Walter U.S. Court of Customs and Patent Appeals March 27, 1980 618 F.2d 758, 205 USPQ 397

⁷⁶ In re Abele and Marshall United States Court of Customs and Patent Appeals August 5, 1982 684 F.2d 902, 214 USPQ 682

⁷⁷ Diamond, Commissioner of Patents and Trademarks v. Diehr and Lutton United States Supreme Court March 3, 1981 450 U.S. 175, 209 USPQ 1

Az FWA teszt az évek során elfogadottá vált a bíróságok körében, a legtöbb bíró, bíróság alkalmazta. 1992-ben azonban az *Arrhythmia v. Corazonix Corp.* ügyben a bíróság kidolgozta az úgynevezett „useful” tesztet.⁷⁸ A teszt azt vizsgálta, hogy a találmányban foglalt algoritmus, számítógépi program révén létre jön-e valami hasznos, konkrét, kézzel fogható eredmény. Ez a fajta „hasznossági” teszt tehát a FWA teszt második lépcsőjére helyezi a hangsúlyt, hiszen ahogy az FWA teszt is megköveteli hogy az algoritmus a találmány innovatív részét képezze, úgy a useful teszt is konkrét, megfogható eredményt állítja a szabadalmaztathatóság feltételéül.

Pár évvel később a bíróság az FWA teszt egy újabb változatát dolgozta ki a *Warmerdam* ügyben.⁷⁹ A bíróság a kérelemben megjelenő folyamat, módszer mibenlétét vizsgálta, azt hogy az mennyiben más, mint a védelem körén kívül eső, a *Diamond v. Diehr* ügyben már megfogalmazott természeti erő, fizikai törvény, matematikai formula.⁸⁰ Ezt a tesztet a jogirodalom „abstract ideas” tesztnek nevezi. A bíróságok hosszú ideig e közül a három teszt közül választottak.

Az addigi joggyakorlat eredményei az *in re Alappat* ügyben összegződtek.⁸¹ Az ügy kapcsán a bíróság áttekintette a matematikai algoritmussal kapcsolatos joggyakorlatát.⁸² A bíróság kifejtette, hogy bizonyos esetekben a védelem tárgyát képező matematikai elemek, önmagukban állva már nem jelentenek többet, mint egyszerű ötletek, azaz szabadalmi védelemre sem érdemesek. Amennyiben azonban a kérelem tárgya matematikai fogalmat tartalmaz, akkor a helyes eljárás az, ha megvizsgáljuk, hogy az a fogalom egy formula, egyenlet, algoritmus képében jelenik-e meg, avagy, mint a *Diehr* ügyben már meghatározott módon.⁸³

A bíróság nem látta indokoltnak, hogy egy átlagos számítógépen futó szoftver alapú találmányt minden további vizsgálat nélkül védelemre érdemtelennek lehessen tekinteni. A bíróság tehát az *Alappat* ügyben *expressis verbis* kimondta, hogy a számítógépi program alapú találmányok élvezhetnek szabadalmi védelmet. A matematikai algoritmus csak abban az esetben esik ki a védelmet élvező tárgyak köréből, amennyiben mint matematikai fogalom jelenik meg a kérelemben. Míg gyakorlati felhasználása élvezhet védelmet. Ez a gyakorlati felhasználás az, ami megkülönbözteti a szabadalmaztatható eljárást, valamint a szabadalmi védelmet önmagában nem élvező algoritmust.

A számítógépi program alapú találmányok szabadalmaztathatóságának szempontjából a bíróság rögtön az *Alappat* ügyet követően két fontos ítéletet is hozott.

Az *in re Lowry*, valamint az *in re Beauregard* ügyekben a szabadalmi hivatal a kérelmeket arra hivatkozva, hogy azok tárgya a 101§ értelmében nem áll szabadalmi védelem alatt elutasította. A Szabadalmi hivatal⁸⁴ érvelését a bírói gyakorlat által kialakított „printed matter doctrine”-ára alapozta. Ezen elmélet alapján tagadja meg a szabadalmi hivatal a szabadalmaztatását azon kérelmeknek, amelyek az ember számára érzékelhető formában rögzített szövegekre, karakterekre,

⁷⁸ *Arrhythmia Research Technology Inc. v. Corazonix Corp.* U.S. Court of Appeals Federal Circuit March 12, 1992 958 F.2d 1053, 22 USPQ2d 1033

⁷⁹ *In re Warmerdam* U.S. Court of Appeals Federal Circuit August 11, 1994 3 F.3d 1354, 31 USPQ2d 1754

⁸⁰ Nada Jarnaz Intellectual Property Dissertation 25 April 2001 Course Convenor: Alan Story; https://www.kent.ac.uk/law/undergraduate/modules/ip/resources/ip_dissertations/2000-01/jarnaz.rtf

⁸¹ *In re Alappat* U.S. Court of Appeals Federal Circuit July 29, 1994 33 F.3d 1526, 31 USPQ2d 1545

⁸² A bíróság ítéletében a *Diehr*, *Flook*, valamint a *Benson* ügyekben kifejtett gyakorlatát vizsgálta meg újfent

⁸³ Az ítélet szerint tehát különbséget kell tenni a matematikai fogalmak között aszerint, hogy algoritmus, vagy természeti erő, jelenség, ötlet képében jelennek meg a kérelemben

⁸⁴ PTO (Patent and Trademark Office), másnéven USPTO (United States Patent and Trademark Office)

kódjegyekre irányulnak.⁸⁵ Ezen tárgyak szerzői jogi védelem alatt állnak, bár az amerikai szabadalmi törvény nem tartalmaz kifejezett szabályt arra vonatkozóan, a szabadalmi védelem nem terjedne ki rájuk. A bíróságok a printed matter elmélet alapján tagadták meg a szabadalmi védelmet azon tárgyak esetében, ahol az újdonság a kifejezési formában merült ki.

Az in re Lowry⁸⁶ ügyben a szabadalmi kérelem tárgyát, egy könnyebb feldolgozást, tárolást elősegítő, a számítógépi memória által tárolt adatszerkezet jelentette. A szabadalmi hivatal a kérelmet a 101§ alapján, mint szabadalmi védelem alatt nem álló, a 103§ alapján pedig, mint egyértelmű tárgyat elutasította. Az ügy a fellebbviteli bíróságig jutott. A bíróság végül kimondta, hogy abban az esetben, amikor a találmány megköveteli, hogy az információt az emberi agy helyett gép dolgozza fel, a printed matter elmélet nem alkalmazható. Az ítélet szerint az adatszerkezet a 101§ értelmében vett iparilag alkalmazható gyártmányként szabadalmaztatható.⁸⁷

Az in re Beauregard⁸⁸ ügyben a szabadalmi kérelem az IBM nyújtotta be. Az IBM már korábban szabadalmi oltalmat szerzett egy a számítógépen végbe menő grafikai eljárásra. Az oltalom kiterjedt mind az eljárásra, valamint az azt végző rendszerre is, amely nem volt más, mint egy speciális grafikai program. A találmány új, a technika állásához nem tartozó jellegét azonban teljes egészében a számítógépi program hordozta. Az IBM tudta, hogy a számítógépi program önmagában, azaz nem a grafikai eljárás részeként, valószínűleg nem nyerne szabadalmi oltalmat, így kérelmükben a számítógépi programot, mint egy informatikai adathordozón rögzített iparilag alkalmazható találmányként⁸⁹ tüntették fel.⁹⁰ A szabadalmi hivatal a számítógépi program forráskódját a printed matter elméletre hivatkozva figyelmen kívül hagyta annak megítélésénél, hogy a kérelem tárgya élvez-e szabadalmi oltalmat. Ennek következtében pedig a hivatal a kérelem megvizsgált elemeit pedig, a 103§ alapján, a tudomány állásához tartozónak ítélte. A kérelmet „egy papírlapra nyomtatott angol nyelvű utasítások sorozatának” titulálta.⁹¹

Az IBM fellebbezését követően a szabadalmi hivatal megváltoztatta álláspontját, és az addigi gyakorlatával szemben kijelentette, hogy a papír alapon rögzített számítógépes utasítások digitalizálva, számítógépes adathordozón rögzítve, egy olyan új, eltérő elektronikus adattá válnak, amely kizárólag számítógép által használható. A szabadalmi hivatal így szabadalmi oltalomban részesítette az IBM számítógépi programját.

A bíróság mind az in re Lowry, mind az in re Beauregard ügyekben megtagadta a printed matter elmélet kiterjesztését, ezáltal utat nyitva a számítógépi programok könnyebb szabadalmaztathatósága felé.

---

⁸⁵ A New Frontier in Patents: Patent Claims to Propagated Signals Scott A. Horstemeyer Daniel J. Santos 17 J. Marshall J. Computer & Info. L. 75 (1998)

⁸⁶ In re Lowry U.S. Court of Appeals Federal Circuit August 26, 1994 32 F.3d 1579, 32 USPQ2d 1031

⁸⁷ Az amerikai szabadalmi törvény 101§-a különbséget tesz a machine, valamint a manufacture között. A manufacture ipari felhasználhatóságot feltételez, ellentétben a machine-nel. Az amerikai szabadalmi törvény, ellentétben a legtöbb európai ország szabadalmi törvényével, nem kívánja meg a találmányoktól, hogy azok iparilag alkalmazhatóak legyenek, így válhat indokoltá a különbségtétel a machine, valamint a manufacture kifejezések között.

⁸⁸ A szabadalmi hivatal önként változtatott álláspontján, miután az IBM fellebbezett a hivatal döntésével szemben, így a bíróság a pert megszüntette (Appeal No. 95-1054; Serial No. 07/521.858). Az IBM által eképpen nyert szabadalom száma: No. 5.710.578

⁸⁹ A szabadalmi kérelem tárgya, mint manufacture szerepelt, nem mint machine

⁹⁰ Az IBM számára azért bírt különös jelentőséggel, hogy az eljárástól függetlenül szabadalmaztathatóvá váljon maga a program is, mert így a szabadalom bitorlásává vált a program adathordozón való rögzítése, terjesztése is, nem csupán annak számítógépen való futtatása

⁹¹ A set of instruction printed in English on a sheet of paper”

A szabadalmi hivatal annak érdekében, hogy eloszlassa a számítógépi program alapú találmányok szabadalmaztathatósága körüli bizonytalanságot, iránymutatást adott ki.⁹² Az iránymutatás a szabadalmi hivatal munkatársainak nyújt segítséget ahhoz, hogy hogyan lehet eldönteni, hogy a számítógép alapú találmány szabadalmi oltalom alá esik vagy nem. A szabadalmi hivatal három fajtáját nevezte meg az oltalmat élvező program alapú találmányoknak. Azon gépek, melyek működését számítógépi programok irányítják, szabadalmaztathatóak, mint „machine”. Minden olyan számítógépes adathordozó (pl. floppy lemez) amely képes a számítógép működését, funkcionalitását megváltoztatni, szabadalmi oltalmat nyer, mint „manufacture”. Végül pedig számítógépen, vagy annak segítségével végzett műveletek sora, mint eljárás („process”) szabadalmaztatható.⁹³ Amennyiben a szabadalmi kérelem a fenti három kategória valamelyikébe esik, akkor a szabadalmi hivatal bizonyosan oltalomban részesíti. Az iránymutatás által a szabadalmi oltalom tárgyával szemben támasztott utolsó követelmény az, hogy gyakorlati haszna legyen. A szabadalmi hivatal ezzel a már említett „useful” teszt alkalmazását hozza vissza a joggyakorlatba, annak érdekében, hogy a tudományos elméletek, tudomány állásához tartozó ötletek továbbra se élvezzenek védelmet. A szabadalmi hivatal iránymutatásának értelmében továbbra sem nyernek szabadalmi oltalmat a mindenfajta fizikai jelleget nélkülöző adathalmazok, a számítógéptől független adatszerkezetek,⁹⁴ valamint azon eljárások, amelyek kizárólag a tudomány állásához tartozó ötletekkel, elvekkel, algoritmusokkal dolgoznak.⁹⁵

A szabadalmi hivatal által kiadott iránymutatás jogi kötőerővel nem rendelkezik, a bíróságok továbbra is eltérhetnek tőle, az csupán a szabadalmi hivatal álláspontját jelzi. Ennek ellenére különös jelentőséggel bír, hiszen ennek révén a szabadalmi hivatal által nyújtott lehetőségek sokkal tágabbak voltak, mint annak előtte.

A számítógépi programok szabadalmaztathatóságának tekintetében az igazi áttörést azonban a State Street Bank & Trust Co. v. Signature Financial Group Inc. ügy hozta.⁹⁶ A szabadalmi kérelem tárgyát egy beruházó cég számára készült adatfeldolgozórendszer jelentette. A szabadalmi hivatal, valamint az elsőfokú bíróság is elutasította a kérelmet arra hivatkozva, hogy az üzleti módszerre, illetve nem másra, mint pusztán algoritmusra vonatkozik, hiszen az magában az adatfeldolgozórendszerben semmiféle fizikailag megfogható módon nem jelenik meg.

A fellebbviteli bíróság álláspontja gyökeresen eltért az addigi joggyakorlattól. A bíróság továbblépett az in re Beauregard ügyben lefektetett elveken, elvetette az FWA teszt alkalmazását, nem tartotta többé szükségesnek, hogy a szabadalmi oltalom tárgyát képező program fizikailag megfogható testet öltson. A bíróság továbbá kimondta, hogy a szabadalmi oltalmat nem élvező tárgyak körét tovább szélesíteni nem kívánja, azaz megmarad a Diehr ügyben kifejtett álláspontjánál. Az algoritmust tehát a Diehr ügyben kialakított keretek közé kívánta beilleszteni. A bíróság magát az algoritmust továbbra is a tudomány állásához tartozó, alapvető ötletnek

---

⁹² Examination Guidelines for Computer Implemented Invention; Training Materials

Az iránymutatás megtalálható a:<http://www.uspto.gov/web/offices/pac/compexam/examcomp.htm> címen

⁹³ <http://library.findlaw.com/1995/Sep/1/128051.html> Dale S. Lazar

⁹⁴ Az adatszerkezetek jogi védelme már az in re Lowry ügyben is megjelent. Adatszerkezetekről, adatstruktúrákról az adatbázisok kapcsán beszélhetünk. Az adatszerkezet nem más, mint annak meghatározása, hogy az adatok milyen rendben legyenek elrendezve. Az iránymutatás újfent kimondja azt, amit a bíróság az in re Lowry ügyben már megfogalmazott, miszerint ezek az adatszerkezetek csak abban az esetben védettek, amennyiben az adatok számítógépes felhasználását segítik elő.

⁹⁵ lásd (93) jegyzet

⁹⁶ State Street Bank & Trust Co. v. Signature Financial Group Inc. U.S. Court of Appeals Federal Circuit July 23, 1998 149 F.3d 1368, 47 USPQ2d 1596

tekintette. Az algoritmust magában foglaló találmány szabadalmaztathatóságához azonban nem szükségeltetett más, mint, hogy az algoritmusnak valamilyenféle gyakorlati, konkrét, észlelhető, kézzelfogható haszna, eredménye legyen a találmányban.

Azáltal, hogy a bíróság a State Street Bank ügyben kimondta, hogy a szabadalmaztathatóságnak egyetlen feltétele, hogy az adott találmány gyakorlati, fizikailag megfogható, konkrét eredménnyel rendelkezzen, megnyitotta az utat számos egyéb a számítógépi programokhoz szorosan kapcsolódó tárgy, többek között a „business method-üzleti módszer / know-how” szabadalmaztathatósága felé.⁹⁷ Az amerikai joggyakorlat számára hosszú út vezetett a Gottschalk v. Benson döntéstől egészen a Street Bank döntésig, mire mára azt mondhatjuk, hogy az USA-ban „anything under the sun, that is made by man is patentable”.⁹⁸

A mai gazdasági szférában egy sikeres üzleti modell alapvető részét képezik a megfelelő számítógépi programok. A Street ügyet követően a szabadalmi hivatal által elbírált, ahhoz hasonló kérelmek száma 40%-al emelkedett. Rövid időn belül a szabadalmi hivatal közel 23.000 kérelmet bíralt el.⁹⁹

---

⁹⁷ http://www.fenwick.com/docstore/Publications/IP/General_IP_Practitioner.pdf

⁹⁸ Diamond, Commissioner of Patents and Trademarks v. Chakrabarty United States Supreme Court June 16, 1980 447 U.S. 303, 206 USPQ 193

⁹⁹ ua. mint a (97) jegyzet

Az amerikai esetjog hatása az európai szabadalmi szabályozásra

Az amerikai joggyakorlat tehát 15 év alatt gyökeresen megváltoztatta a szabadalmi oltalmat élvező tárgyak köréről alkotott jogi álláspontot. Az Egyesült Államok szabadalmi törvénye ellentétben az európai szabadalmi törvénnyel nem tartalmaz kifejezett felsorolást a szabadalmi oltalom alá nem tartozó tárgyokról. A jogalkotó természetesen az alapvető szabályozáson túl - innovatív, technikai jelleg, ne legyen egyértelmű, ne tartozzon a tudomány állásához - a szabadalmi hivatalra, valamint a bíróságokra bízta hogy jogértelmezésükkel alakítsák ki ezen tárgyak körét. Az amerikai joggyakorlatnak tehát nem kellett a szabadalmi törvényt egyetlen egyszer sem módosítania ahhoz, hogy a számítógépi program alapú találmányokat, vagy akár az üzleti eljárásokat szabadalmaztathatóvá tegye. Amíg a szerzői jogi védelem a mű megalkotásának pillanatától védelmet nyújt mindazon országokban, ahol a jog ezt lehetővé teszi, addig a szabadalmi oltalmat be kell jegyeztetni. A szabadalmi oltalom a szerzői joggal ellentétben regionális jog. Az európai térséggel ellentétben az Egyesült Államokban a USPTO által kiadott szabadalmi oltalom védelmet nyújt a találmány számára minden tagállamban. Ennek megfelelő az ország joggyakorlata egységes. A tagállamok bíróságai hivatkozhatnak egymás döntéseire, egy adott tagállam bírósága által hozott precedensértékű döntés befolyásolhatja a további joggyakorlatot mind az 52 tagállamban. Európában nem beszélhetünk a szabadalmak egységes, közösségi szabályozásáról.¹⁰⁰ Amennyiben az EPO szabadalmi oltalomban részesíti kérelmünk tárgyát, az általunk elnyert európai szintű szabadalomnak úgy szerezhethetünk érvényt, hogy beadványunkat lefordítjuk azon országok nyelvére, ahol szabadalmunkat használni kívánjuk, majd azt a helyi szabadalmi hivatalnak benyújthatjuk. Az adott tagállam eldöntheti, hogy az elnyert szabadalmi oltalmunk harmonizál-e az ország szabadalmi joggyakorlatával. A tagállam szabadalmi hivatalának számunkra kedvezőtlen döntése esetén sem tehetünk többet, mint hogy az adott nemzeti bíróságon próbáljuk meg szabadalmi oltalmunkat érvényesíteni. Nemzetközi szabályozás híján tehát nemzetközi jogérvényesítésről sem beszélhetünk. Magának az EPO-nak, illetve annak fellebbviteli bizottságának (Board of Appeal) döntései semmiféle kötőerővel nem rendelkeznek a tagállamok tekintetében. Az Európai Bíróság nemzetközi szabályozás híján pedig nem alakíthat ki joggyakorlatot. Az európai szabadalmi hivatal által kiadott szabadalomnak, tehát kizárólag financiaális, valamint adminisztratív előnyei lehetnek, az azonban valójában nemzeti szinten fejti ki hatását. A kérdés tehát, hogy a számítógépi program alapú találmányok szabadalmaztathatóak-e, illetve ha igen, milyen körülmények között, ma Európában teljes bizonyossággal nem lehet megválaszolni. A válasz nagyban múlik a különböző Unió tagállamok bíróságainak joggyakorlatán. A tagállamokat is kötik azonban bizonyos nemzetközi egyezmények, valamint a legtöbb nemzeti szabadalmi hivatal követi az EPO által kialakított joggyakorlatot.

A számítógépi programok, valamint az azokon alapuló találmányok szabadalmaztathatóságát azonban eleinte nem segítette elő a nemzetközi szabályozás. Amíg az amerikai szabadalmi törvény

---

¹⁰⁰ Az Európai Szabadalmi Egyezmény nem kizárólag az Európai Unió országaira terjed ki, hiszen tagja többek között Svájc, Törökország, Izland, Monaco, vagy éppen Liechtenstein. Számos nem EU tag pedig egyezményt írt alá az EPO-val, miszerint pótdíj ellenében, ugyan de az EPO által kiadott szabadalom rájuk is kiterjed. Ezen 'póttagok' közé tartozik Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Makedónia, Szerbia, Montenegró, Albánia. Egy esetleges egységesítést elősegítő Európai Unió irányelvnek tehát ezzel a problémával is szembe kell majd néznie.

nem rendelkezik tételesen a szabadalmi oltalom alá nem eső tárgyak köréről, addig az 1973 október 5.-én elfogadott Európai Szabadalmi Egyezmény 52. cikkének (2) c) pontja kimondja, hogy a számítógépi programok nem tekinthetők szabadalmaztatható tárgynak.¹⁰¹ A döntést azzal indokolták, hogy a szabadalmi hivatalok nem képesek technikailag megoldani azt a feladatot, hogy egy több ezer sorból, karakterből álló programról megmondják, hogy az szabadalmaztatható-e avagy sem. A bizonytalanságot növelte a kérdéskörben az is, hogy az Egyezmény nem tartalmazza a számítógépi program definícióját, így annak ellenére, hogy az Egyezmény egyértelműen kimondta, hogy a számítógépi programok nem állnak védelem alatt, pontosan nem lehetett meghatározni azon tárgyak körét, amelyek a (2) bekezdés alapján kiestek az oltalomból. Még mielőtt azonban az Egyezmény elfogadták volna, német javaslatra beiktattak az 52. cikkelybe egy utolsó bekezdést. A (3) bekezdés kimondja, hogy “a (2) bekezdésben felsoroltak szabadalmazhatósága csak annyiban kizárt, amennyiben az európai szabadalmi bejelentés vagy az európai szabadalom rájuk kizárólag e minőségükben vonatkozik”. Azaz a számítógépi program, mint olyan önmagában ugyan nem szabadalmaztatható, mégis a (3) bekezdés nyitva hagyja a kérdést, ’menekülési útvonalat’ adva arra az esetre, ha a jövőben megváltozna a tagállamok álláspontja.

Az Európai Szabadalmi Egyezmény a szabadalmaztathatóság feltételül négy kritériumot állít fel.¹⁰² A szabadalmi kérelem tárgyának szükségképpen (1) egy találmánynak kell lennie, amely (2) új, (3) innovatív jelleggel rendelkezik, azaz nem tartozik a tudomány állásához, valamint (4) iparilag alkalmazható.

Az EPC az amerikai szabadalmi törvénnyel ellentétben nem tartalmaz definíciót a találmány fogalmára vonatkozólag. A joggyakorlat alapján azonban a találmánynak rendelkeznie kell technikai jelleggel, valamint reprodukálhatónak kell lennie. A technikai jelleg, mint követelmény ugyan az EPC-ben nem jelenik meg, azonban a TRIPS 27 cikkelye már tartalmazza.¹⁰³ Az EPC 2007. december 13-án hatályba lépő verziójának 52. cikkelyének (1) bekezdése azonban már összhangban a TRIPS-el, valamint az általános joggyakorlattal, tartalmazni fogja a technikai jelleg kitételt.

Amíg tehát az amerikai szabadalmi törvény az oltalom tárgyával szemben feltételül csak azt állítja, hogy az hasznos legyen, addig az EPC ipari alkalmazhatóságról beszél. Iparilag pedig akkor alkalmazható egy találmány, ha az ipar vagy a mezőgazdaság valamely ágában előállítható, illetve használható.

Az EPC tehát kizárólag az alapvető kritériumokat tartalmazza, amelyeket a szabadalmi hivatalnak vizsgálnia kell egy adott kérelemmel kapcsolatban. Európában, ahogy az Egyesült Államokban is, komoly súlya van az EPO, valamint annak fellebbviteli szerve által kialakított joggyakorlatnak, még annak ellenére is, hogy az jogilag a nemzeti bíróságokat nem köti. Az számítógépi programokkal, illetve az azon alapuló találmányokkal kapcsolatos szabadalmi kérelmek száma a 80-as évekre megugrott. A szabadalmi hivatal az addigi mereven elutasító álláspontját a nemzeti szabadalmi hivatalokkal egyetértésben, az 1985-ben kiadott iránymutatásában felülvizsgálta.¹⁰⁴

---

¹⁰¹ Az Európai Szabadalmi Egyezmény (European Patent Convention-EPC-) 1977. október 7.-én lépett hatályba, míg hazánk csak 2003. január 1.-én ratifikálta

¹⁰² EPC Article 52 (1) European patents shall be granted for any inventions which are susceptible of industrial application, which are new and which involve an inventive step.

¹⁰³ TRIPS Article 27 „Patents shall be available for any inventions, whether products or processes, in all fields of technology, provided that they are new, involve an inventive step and are capable of industrial application.”

¹⁰⁴ Guidelines for examination 1985

A szabadalmi hivatal iránymutatásán érezhető az amerikai joggyakorlat hatása. Az iránymutatás értelmében a találmányt, mint egészet kell figyelembe venni, akkor, amikor a technikai követelményeket vizsgáljuk. A találmány eleget tesz a technikai követelményeknek, amennyiben a találmány bármely része rendelkezik technikai jelleggel. Ahogy tehát azt az Egyesült Államok fellebbviteli bírósága a Diamond v. Diehr ügyben kimondta, a találmány szabadalmaztatható abban ez esetben is, amennyiben az új, innovatív jelleget hordozó elemek között található egyszerre technikai, illetve nem technikai elem is. Az iránymutatás tovább követi az amerikai precedens irányvonalát, hiszen vizsgálandó szempont továbbá, hogy a találmány milyen jellegű probléma megoldására irányul. A pusztán programozási feladatok, algoritmus nem szabadalmaztatható, ellentétben például egy számítógép által vezérelt megfigyelőrendszerrel.¹⁰⁵

Az 1985-ös iránymutatás, azáltal, hogy kellőképpen kiterjesztően értelmezte a technikai jelleg követelményét, utat nyitott Európában is számítógépi program alapú találmányok szabadalmaztathatósága felé.

Az EPO iránymutatást követő joggyakorlatában a számítógépi programokat érintő első, jelentős ügy a VICOM ügy volt.¹⁰⁶ A szabadalmi kérelem tárgyát képező számítógépi program segítségével történő digitalizálására kifejlesztett folyamat jelentette. Az ügyben a fellebbviteli bizottság kimondta, hogy a szabadalmi kérelem tárgyát képező technikai eljárás szabadalmaztatható tekintet nélkül arra, hogy az egy hardware, vagy számítógépi program segítségével valósul meg, tehát tekintet nélkül arra, hogy a technikai jelleg fizikai valójában jelenik meg, avagy pusztán elektronikus jelekként. A szabadalmi oltalmat tehát pusztán azért, mert számítógépi program részét képezi a találmánynak, megvonni nem lehet.

A VICOM döntést tekinthetjük vízvonalstónak az EPO joggyakorlatában. A döntésben materializálódnak az iránymutatásban lefektetett új elvek, valamint az amerikai joggyakorlat addigi eredményei.

A VICOM döntést nem sokkal követő X-ray ügyben megerősítette álláspontját a hivatal.¹⁰⁷ A szabadalmi kérelem tárgyát egy olyan eljárás képezte, amelyben számítógépi program vezérelt röntgensugarakat. A kérdés az volt, hogy képezheti-e a szabadalom akadályát az, hogy a számítógépi program által hordozott technikai jelleg a röntgensugaraktól függetlenül jelentkezik? A fellebbviteli bizottság azonban a VICOM ügygel összhangban kimondta, hogy a találmány egészét kell vizsgálni, mindegy hogy a technikai jelleg melyik részében jelenik meg, a lényeg, hogy az jelenjen meg a találmányban. Az X-ray ügyben tehát a találmány szabadalmaztatható volt annak, ellenére, hogy egyedi, technikai újdonságot magában hordozó jellege a számítógépi programban merült ki, amely önmagában állva nem is élvezhetett volna szabadalmi védelmet. Maga a számítógépi program egy technikai eljárás részét képezve már nem esett kívül a szabadalmi oltalom körén, hiszen az oltalom immáron nem kizárólag e minőségében vonatkozott rá.

A fellebbviteli bizottság a T 22/85-ös számú IBM ügyben a szabadalmi kérelem tárgyát egy olyan rendszer, illetve eljárás képezte, amely a számítógépen egy program segítségével, tárolt, hívott elő bizonyos szabályok alapján dokumentumokat. A bizottság kifejtette, hogy a számítógépi program hardveren való futtatása nem hordoz magában automatikusan technikai jelleget, hiszen ebben az esetben nem történik más, minthogy egy algoritmuson alapuló program matematikai

¹⁰⁵ Patenting Computer Software 1994 Annual Report European Patent Office Munich, Germany

¹⁰⁶ 'VICOM' T 208/84

¹⁰⁷ „Koch and Sterzel” másnéven, 'X-ray' T 26/86

egyenleteket old meg.¹⁰⁸ Amíg tehát a fellebbviteli bizottság a VICOM, valamint az X-ray ügyekben az EPC 52. cikkelyének (3) bekezdése által adott kibúvót tágan értelmezi, miszerint szabadalmaztatható a találmány amennyiben a számítógépi program annak innovatív, technikai részét képezi, tekintve, hogy ekkor a szabadalom rájuk nem kizárólag e minőségükben vonatkozik, addig az IBM ügyben a további kiterjesztő jogértelmezésnek gátat szab.

A fellebbviteli bizottság a Sohei ügyben egyértelműbb határvonalakat húzott annak tekintetében, hogy mikor esik egy program az 52. cikkely (3) bekezdése alá, azaz mikor vonatkozik a szabadalmi kérelem a programokra kizárólag e minőségükben, és mikor nem.¹⁰⁹ A bizottság álláspontja szerint egy nem szabadalmaztatható módszer, eljárást megvalósító számítógépi program alapú találmány kizárólag akkor szabadalmaztatható, amennyiben a találmány az adott program közreműködése nélkül már nem lenne képes a technikai probléma megoldására, illetve ugyanolyan technikai eredmény elérésére.

A szabadalmi hivatal 1985-ös állásfoglalásával, valamint az azt követő joggyakorlatával a T 0935/97, T 1173/97-es számú ügyekben fordult teljesen szembe. Mindkét esetben a szabadalmi kérelmet az IBM nyújtotta be. A fellebbviteli bizottság kimondta, hogy a Szabadalmi Egyezmény 52. cikkely (2)-(3) bekezdésének értelmében a számítógépi program akkor esik ki a szabadalmi oltalmat élvező tárgyak köréből, amennyiben az mindenféle technikai jelleget nélkülöz. Nem tekinthető azonban a szabadalmaztathatósághoz elegendő technikai jellegnek az, amikor a program a hardveren fut - azaz, hogy a forráskód átalakul elektronikus jelekből álló tárgyi kódba-, ahhoz további technikai jellegre van szükség. Amennyiben a számítógépi program a hardveren futtatva képes olyan technikai jelleg megvalósítására, amely már túlmutat magán a program és a hardver közti szükségszerű kommunikáción, akkor szabadalmi oltalomra érdemes lehet.

A bizottság szerint indokolatlan lenne egy teljes mértékben számítógépi program által vezérelt technológiai eljárást szabadalmi oltalomban részesíteni, ugyanakkor magát a feladatot végző programot önmagában nem. Az IBM Európában elérte ugyanazt, mint az Egyesült Államokban az in re Beauregard ügyben. A számítógépi programok, mint olyanok bizonyos körülmények között önállóan szabadalmaztathatóakká váltak. A számítógépi programmal szemben támasztott ipari alkalmazhatósági követelmény, miszerint is az egyszerű futtatáson túlmutató technikai jelleggel bírjon, nehezen definiálható, körül határolható. Esetleg ilyen az alapműködésen túlmutató technikai jellegnek tekinthető egy gépkocsi vagy vonat fékrendszerét hatékonyabban szabályozó program, avagy például két mobiltelefon közti hangátvitel minőségét javító program.¹¹⁰

A bizottság álláspontját tovább árnyalta a PBS Partnership ügyben.¹¹¹ A szabadalmi kérelem tárgyát, egy nyugdíjbiztosítási rendszert irányító eljárás, valamint az azt megvalósító rendszer képezte. A bizottság döntésében kimondta, hogy maga a találmány által nyújtott tudományos előrelépésnek kizárólag gazdasági oldala van, teljes mértékben nélkülöz mindennemű technikai jelleget, így nem alapulhat új, feltalálói tevékenységen sem.

A bizottság álláspontja a feltalálói tevékenység megállapítását illetően megváltozott. Amíg a PBS ügyet megelőző joggyakorlat alapján a szabadalmi kérelem tárgya akkor volt az EPC 52.

¹⁰⁸ A fellebbviteli bizottság álláspontja a Benson ügyben hozott döntést követi, miszerint az algoritmus nem más, mint matematikai problémákra adott megoldás

¹⁰⁹ 'Sohei' T 769/92

¹¹⁰ http://cii.european-patent-office.org/_pdf/cii_brochure_en.pdf

¹¹¹ PBS Partnership/ Controlling pension system T 931/95

cikkely (1) bekezdése alapján találmánynak minősülő, amennyiben technikai jellegét tekintve különbözött a hozzá legközelebb eső már létező szabadalomtól, addig a PBS ügyben a bizottság elutasítja ennek a módszernek a további használatát. Annak eldöntéséhez, hogy a szabadalmi kérelem találmánynak minősül-e, kizárólag a technikai jelleg pusztá megléte elegendő.

Azáltal, hogy a szabadalmi hivatal ahhoz, hogy a kérelem tárgya találmánynak minősüljön azt követelte meg, hogy a technikai jelleg a többi, hasonló már szabadalmi oltalmat élvező találmányhoz képest valósuljon meg, nem tett mást, minthogy az EPC 52 cikkelyének (1) bekezdése által támasztott négy különböző feltétel közül a találmány, valamint a tudomány állásához nem tartozó innovatív jelleg követelményét összekötötte. Ennek köszönhetően a technikai jellegnek kényszerűen innovatív jelleget kellett hordoznia. A hivatal által a PBS ügyben kialakított új módszer, amely immáron különválasztva a két feltételt a találmány létét kizárólag a technikai jellegtől tette függővé. Ez az új módszer azonban számos kérdést vet fel, hiszen ebben az esetben a további három feltétel vizsgálata csak azt követően végezhető el, amennyiben a szabadalmi kérelem tárgya találmánynak minősül. Azáltal azonban, hogy a találmányon belül a technikai, valamint az innovatív jelleg külön-külön vizsgálendő, elméletben, szabadalmi oltalomban részesíthető olyan tárgy is, amelynek innovatív jellegét a nem technikai elemei kölcsönözik. Az ilyenfajta értelmezés utat nyitna az üzleti szabályok, valamint gazdasági módszerek szabadalmaztathatósága felé, mint ahogy azt az Egyesült Államok joggyakorlatában a State Street Bank döntés tette. Ennek a kiterjesztő értelmezésnek szabott gátat a Hitachi döntésben a fellebbviteli bizottság.¹¹²

A szabadalmi kérelem tárgyát egy internetes holland, alulról induló aukciós eljárás, valamint az azt vezérlő program képezte. A számítógépi program által vezérelt eljárás kiküszöbölte az addig használt úgynevezett 'Holland' aukciós módszer gyengeségeit. A program segítségével az árverésen résztvevőknek immáron nem kellett online követniük az árverés eseményeit,¹¹³ a program bizonyos előre megadott adatokból képes volt modellezni, hogy ki adná a legtöbbet az adott tárgyért, ezáltal kizárva minden olyan technikai problémát, mint például az internet változó sebessége. A fellebbviteli bizottság azonban a kérelmező ezen érvelése ellenére is elutasította a kérelmet. Indokolásában kifejtette, hogy ugyan a szabadalmi kérelem tárgya tartalmaz technikai, valamint nem technikai elemeket is, aminek megfelelően találmánynak minősül, ahhoz azonban, hogy szabadalmi oltalomban részesüljön az EPC által támasztott további három feltételnek is meg kell felellnie. A kérelemben foglalt aukciós eljárás tehát találmánynak minősül, azáltal, hogy technikai jellegét hordoz, ellenben a fellebbviteli bizottság véleménye alapján nélkülöz mindennemű műszaki megoldást, innovatív jellegét, azaz műszaki találmányi gondolatot. A bizottság indokolásában kifejtette, hogy maga a kérelem tárgya által nyújtott megoldás nem áll összefüggésben a technikai jelleggel, hiszen az az aukciós szabályokkal áll összefüggésben, nem pedig a technikai probléma megoldásával. Az a módszer pedig, amely egy gazdasági, üzleti eljárás technikai akadályainak megkerülésére, mint azok megoldására használ fel technikai eszközöket, nem tekinthető innovatívnak.

A szabadalmi hivatal a Hitachi ügyben egyértelművé teszi, hogy nem kíván az IBM ügyekben kialakított álláspontján érdemben változtatni. Ahhoz hogy a szabadalmi kérelem tárgya

---

¹¹² Hitachi LTD, T 0258/03

¹¹³ Ez ugyanis az egyidejűség követelményének megfelelően az adatátviteli kapacitások és egyéb technikai feltételek különbségei miatt nem biztosítható

szabadalmaztathatóvá váljon mindenféleképpen szükséges, hogy technikai jelleggel bírjon, amely közvetve, vagy közvetlenül egy technikai probléma nem nyilvánvaló megoldásához nyújt segítséget, ezáltal hozzájárulva annak innovatív jellegéhez.

A szabadalmi hivatal nem lazította fel a találmány technikai, valamint innovatív jellege közti kapcsolatot olyan mértékben, amely révén az Egyesült Államokhoz hasonlóan az üzleti eljárások szabadalmaztathatóakká válnának.

Amíg tehát az európai szabadalmi hivatal joggyakorlata megáll az amerikai in re Beauregard ügyben kialakított szabályozásnál, és mereven ragaszkodik a találmány technikai jellegéhez, ezáltal korlátozva a szabadalmaztatható számítógépi programok, valamint az azon alapuló találmányok körét, addig az amerikai szabadalmi hivatal a program szabadalmaztathatóságának feltételül kizárólag azt szabja, hogy az egy konkrét, kézzelfogható, felhasználható eredménnyel rendelkezzen. Az amerikai szabadalmi hivatal tehát nem követeli meg a találmánytól, hogy annak technikai jellege legyen.

Jelenleg tehát az Egyesült Államok szabadalmi hivatalának joggyakorlata engedékenyebb a számítógépi programok, valamint üzleti eljárások szabadalmaztathatóságának tekintetében. Az európai joggyakorlat az elmúlt évtizedekben követve az amerikai joggyakorlat fejlődését komoly eredményeket, pozitív változásokat élt meg. Az európai szabadalmi hivatal az 1994-es évig több mint 11.000 számítógépi program alapú találmányt részesített szabadalmi oltalomban.¹¹⁴ Ez a szám 2002-es év végére már a többszörösére, 30.000-re rúgott.

A joggyakorlat további fejlődéséhez azonban szükséges lenne egy egységes európai szabadalmi szabályozás. Az európai szabadalmi hivatal hiába alakítja ki joggyakorlatát, amennyiben az a tagországokat nem köti. Annak ellenére, hogy a legtöbb tagország, köztük Németország, Hollandia, Svédország, az Egyesült Királyság, nemzeti szabadalmi hivatala teljes mértékben elfogadja az EPO joggyakorlatát,¹¹⁵ az egységes jogi szabályozás hiánya a szabadalmi jog tekintetében a fejlődés gátját jelenti.

A számítógépi programalkotásokkal kapcsolatos szabadalmi szabályozás az Európai Unióban a legutóbb 2005-ben vetődött fel. 2005 márciusában a Tanács elfogadott egy a szoftverek szabadalmazásáról szóló irányelvtervezetet. A tervezet ellen szavazott Dánia, Lengyelország, valamint Portugália. A tervezetet a Parlament 2005 júliusában elutasította, míg végül azt 2006 júniusában az Európai Bizottság végleg elutasította.

Az irányelv fő célja az lett volna, hogy egyértelművé tegye a számítógépi program alapú találmányok szabadalmaztathatóságát, biztosítsa azok érvényesülését a tagállamokban, ezzel serkentve az innovációt, valamint a versenyt.

Az irányelv Tanács által elfogadott verziója ennek érdekében nem tartalmazott mást, mint az Európai Szabadalmi Hivatal joggyakorlatának eredményeit. Az irányelv a Szabadalmi Hivatalhoz hasonlóan kimondja, hogy a találmány újdonságának technikainak kell lennie, valamint a kérelmet, mint egészét kell vizsgálni. A vizsgálat tárgyát nem képezhetik külön az írásos, valamint nem írásos elemek.¹¹⁶

A Tanács által elfogadott verziója az irányelvnek azonban rendelkezett a benyújtható szabadalmi bejelentés formájáról is. Az irányelv ezen cikkelye alapján pedig a tagállamok

¹¹⁴ Lásd (105) lábjegyzet

¹¹⁵ Uj.

¹¹⁶ Az irányelvtervezet 4. cikkelye

kötelezettséget vállaltak volna arra, hogy a számítógépi program alapú találmányokkal kapcsolatban benyújtott szabadalmi bejelentések tárgya lehet, mint találmány, a programozott számítógépi program, hálózat, vagy eszköz, valamint, mint eljárás az, ami számítógépi program által kivitelezett.¹¹⁷

Az irányelv ezen cikkelye lehetőséget nyújtott volna az Európai Szabadalmi Hivatal esetjogának továbbformálására, azáltal, hogy nem helyez olyan nagy hangsúlyt arra, hogy a program egy kézzelfogható találmány részét képezze.

Az irányelv azonban azáltal, hogy 2006 júniusában a Bizottság elutasította, hosszú időre lekerült az Unió politikai palettáról. Az pedig bizonytalan, hogy mikor lángol fel újra a számítógépi programok jogi szabályozása körüli vita megint oly hevesen, mint ahogy azt ekkor tette.

---

¹¹⁷ Az irányelvtervezet 5. cikkelye

Összegzés

A számítógépi programok meglehetősen Janus arcúak, hiszen nem csak azon programokról beszélünk, amikor a legmegfelelőbb jogi szabályozás kereteit keressük, amelyeket mindennap futtatunk a számítógépünkön, vagy amelyiket megvásárolunk a boltban, esetleg egy áru beégetett alkotórészeként. A számítógépi programok számos találmány elengedhetetlen részévé váltak.

A programokat, tekintve, hogy forráskódjuk lejegyezhető, kezelhetjük irodalmi műként, ipari felhasználhatóságuk és technikai jellegük miatt azonban a szabadalmi védelem korlátai közé is beilleszthetőek.

A jogi szabályozás annak ellenére, hogy az első programok már a hetvenes évek elején megjelentek, még gyerekcipőben jár. A technikai fejlődés azonban nem vár a jogi megoldásokra. A fejlődést nem segíti elő az sem, hogy a különböző jogi megoldások köré gazdasági megfontolások által vezérelt lobbik szerveződtek, komoly nyomást gyakorolva a végső szót kimondó politikusokra.